

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lähestymiskiellosta. Henkilön hengen, terveyden, vapauden ja rauhan suojaamiseksi voitaisiin kieltää jotakuta ottamasta toiseen yhteyttä. Lähestymiskieltoon määrätty ei saisi tavata suojattavaa henkilöä eikä muullakaan tavoin ottaa tähän yhteyttä. Tarvittaessa kielto voitaisiin määrätä laajennettuna siten, että kieltoon määrättävä henkilö ei saisi oleskella suojattavan henkilön asunnon tai työpaikan tai näihin rinnastettavan paikan läheisyydessä. Lähestymiskiellon määräämistä koskevassa ratkaisussa olisi otettava huomioon kussakin yksittäisessä tapauksessa vallitsevien olosuhteiden edellyttämät rajoitukset ja poikkeukset.

Kiellon määräisi käräjäoikeus. Kielto olisi voimassa enintään vuoden kerrallaan. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä

väliaikaisesta lähestymiskiellosta, joka päätös olisi saatettava viipymättä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Poliisi valvoisi kieltoja, jotka merkittäisiin tätä tarkoitusta varten perustettavaan rekisteriin. Kiellon rikkominen olisi erikseen rangaistavaa. Rangaistuksena tuomittaisiin sakkoa tai enintään vuosi vankeutta.

Esityksessä ehdotetaan uuteen lakiin liit-
tyen muutettavaksi hakemusasioiden käsit-
telystä yleisessä alioikeudessa annettua lakia,
maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettua
lakia sekä tuomioistuinten ja eräiden oikeus-
hallintoviranomaisten suoritteista perittävistä
maksuista annettua lakia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voi-
maan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun
ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila	4
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	4
2.2. Tilastotietoja	5
3. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	6
3.1. Ruotsi	6
3.2. Norja	6
3.3. Tanska	7
3.4. Iso-Britannia	7
3.5. Saksa, Itävalta ja Ranska	8
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	8
4.1. Yleistä	8
4.2. Kielto ja sen määrittäminen	9
Kiellon sisältö	9
Määrittämisen edellytykset	9
Voimassaolo	10
4.3. Erityiskysymyksiä	10
Tekninen suojaus	10
Asunto-olot	11
Viranomaisyhteistyö	11
4.4. Lähestymiskieltoasian käsittely	12
Lähestymiskielto lainkäyttöasiana	12
Aloiteoikeus	12
Käsittely tuomioistuimessa	12
Käsittely pidättämiseen oikeutetun viranomaisen luona	14
4.5. Kiellon rikkomisen seuraamukset	15
5. Esityksen vaikutukset	15
5.1. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	15
5.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan	16
6. Asian valmistelu	16
7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	16
7.1. Riippuvuus muista esityksistä	16
7.2. Riippuvuus kansainvälisistä sitoumuksista	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	17
1. Lakiehdotusten perustelut	17
1.1. Laki lähestymiskiellosta	17
1 luku. Yleiset säännökset	17
1 §. Lähestymiskielto	17
2 §. Kiellon määrittämisen edellytykset	17

3 §. Kiellon sisältö	17
2 luku. Lähestymiskiellon määrääminen	19
4 §. Toimivaltainen viranomainen	19
5 §. Lähestymiskieltopyyntöön vireilletulo ja valmistelu käräjäoikeudessa	19
6 §. Pääkäsittely käräjäoikeudessa	20
7 §. Lähestymiskiellon voimassaolo	22
8 §. Ratkaisun sisältö	22
9 §. Ilmoitukset tuomiosta	22
10 §. Asian käsitteleminen rikosasian yhteydessä	23
3 luku. Väliaikainen lähestymiskielto	23
11 §. Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta	23
12 §. Päätöksen saattaminen käräjäoikeuden käsiteltäväksi	24
13 §. Täydentävät säännökset	24
4 luku. Erinäiset säännökset	25
14 §. Asian käsittelystä aiheutuvat kustannukset	25
15 §. Lähestymiskiellon rekisteröinti	26
16 §. Lähestymiskiellon kumoaminen tai muuttaminen	26
17 §. Rangaistussäännös	26
18 §. Voimaantulo	27
1.2. Laki hakemusasioden käsittelystä yleisessä alioikeudessa	27
1.3. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä	27
1.4. Laki tuomioistuinten ja eräiden hallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista	27
2. Voimaantulo	27
3. Säättämisjärjestys	27
LAKIEHDOTUKSET	29
1. Laki lähestymiskiellosta	29
2. Laki hakemusasioden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain 1 §:n muuttamisesta	32
3. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta	33
4. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta	34
LIITE	35
Rinnakkaistekstit	35
2. Laki hakemusasioden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain 1 §:n muuttamisesta	35
3. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta	36
4. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun 6 ja 7 §:n muuttamisesta	37

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esitykseen sisältyvä ehdotus laiksi lähestymiskiellosta on tarkoitettu sellaisia tilanteita varten, joissa henkilö perustellusti kokee itsensä toisen uhkaamaksi ilman, että olisi välittömästi joutunut rikoksen uhriksi ja voisi siten vaatia rangaistusta uhkaajalle. Uhatuksi itsensä tunteva henkilö on voinut aikaisemmassa yhteydessä joutua uhkaajan tekemän rikoksen uhriksi. Tyyppitapauksia olisivat entisen puolison tai asuinkumppanin häirintä yhteydenotoin ja vierailuyrityksin sekä tilanteet, joissa aikuinen lapsi pyrkii kiristämään iäkkäältä vanhemmaltaan rahaa. Ehdotetut säännökset eivät kuitenkaan sulkisi pois lain soveltamista muissakaan tilanteissa, joissa henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai kotirauhaan kohdistuvaa jatkuvaksi koettua uhkaa ilmenee.

Lainsäädännön keinot kuvatuslaisen uhkan torjunnassa ovat rajalliset. Väkivaltarikosten torjumiseksi ja kotirauhan ja muun yksityiselämän suojaamiseksi on kaikkia ajateltavissa olevia keinoja kuitenkin harkittava. Sikäli kuin lähestymiskielloa koskeva lainsäädäntö voi osaltaan estää väkivallantekoja ja rauhanhäirintää, se olisi tarpeellinen lisä säännöksiin, joiden tarkoituksena on ehkäistä rikoksia ja parantaa rikoksen uhrin asemaa.

Yleisen lainkuuliaisuuden kannalta on kuitenkin otettava huomioon, että lähestymiskiellon rikkomisen seuraamukset eivät välttämättä riitä estämään kiellettyä tapaamista esimerkiksi silloin, kun kiellon rikkoja on tekemässä vakavaa rikosta ja pitää kiellon rikkomisesta koituvaa seuraamusta rikoksella tavoittelemiinsa etuihin nähden vähäisenä. Lähestymiskielloon määrätyillä henkilöillä saattaa myös olla siinä määrin ongelmia päihteiden käytön tai oman mielenterveytensä kanssa, etteivät he miellä kiellon tarkoitusta ja sisältöä oikein vaan voivat esimerkiksi päihtymystilassa kiellosta huolimatta ryhtyä häiritsemään suojattavaa henkilöä. Kiellon tavoitteiden toteutumiseksi on siten valvonnan lisäksi edelleen tarvetta sosiaalityön keinoin auttaa sekä kieltoon määrättyjä että sillä suojattavia henkilöitä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Suomessa ei ennestään juuri ole lainsäädäntöä, jonka nojalla henkilöä voitaisiin kieltää tapaamasta jotakuta toista. Poikkeuksena ovat kuitenkin säännökset, jotka koskevat vankeusrangaistukseen tuomittua hänen ollessaan rangaistuslaitoksessa.

Matkustuskielto rajoittaa siihen määrätyn henkilön liikkumista tietyllä päätöksessä mainitulla alueella. Matkustuskielto on rikosten esitutkinnan ja rikosoikeudenkäynnin turvaamiseksi käytettävä pakkokeinolain (449/1987) 2 luvun mukainen pakkokeino. Edellytyksenä matkustuskieltoon määräämiselle on, että kieltoon määrättävää henkilöä todennäköisin syin epäillään jo tehdystä rikoksesta. Kielto voidaan määrätä esimerkiksi silloin, kun on todennäköistä, että rikoksesta epäilty jatkaisi rikollista toimintaansa. Esitutkinnan aikana matkustuskielloa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen matkustuskiellosta. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, matkustuskielloa koskevasta asiasta päättää syyttäjä. Syytteen nostamisen jälkeen matkustuskielloa koskevasta asiasta päättää syyteasiaa käsittelevä tuomioistuin. Matkustuskielloa rikkonut saadaan pidättää ja vangita.

Henkilöä voidaan suojata rikokselta lähinnä poliisilain (493/1995) säännösten nojalla. Poliisilain 14 §:ssä säädetään kotirauhan suojaamisesta. Pykälän mukaan poliisilla on oikeus poistaa kotirauhan suojaamalta alueelta, esimerkiksi asuinrakennuksen pihalta henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu sinne eikä kehotuksesta poistu. Jos paikalta poistaminen on riittämätön toimenpide, häiritsijä voidaan ottaa kiinni ja pitää säilössä yhteensä enintään kaksitoista tuntia. Kotirauhan häiritsijän poistaminen edellyttää siis jo tapahtunutta rauhan rikkomista sekä asianomistajan pyyntöä.

Poliisilain 20 §:n mukaan poliisilla on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti

syllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Jos paikalta poistaminen on riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muuten poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni ja pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syöllistyisi sanotunlaiseen rikokseen, kuitenkin enintään yhden vuorokauden ajan kiinniottamisesta lukien. Lain esitöiden mukaan säännös on tarkoitettu sovellettavaksi nimenomaan kotihälytystilanteissa ja silloin, kun henkilö avioliiton tai muun parisuhteen aikana tai purkauduttua uhkailee nykyisen tai entisen perheensä jäseniä. Poliisi on asiassa toimivaltainen myös ilman kenenkään pyyntöä. Poliisilain 20 §:n säännöksen nojalla henkilö voidaan poistaa kotoaan, jos hän on vaaraksi muille siellä asuville.

Poliisilain 14 §:n mukaisen poliisimiehen toiminnan edellytyksenä siis on, että kotirauhaa on tosiasiallisesti jo rikottu. Poliisilain 20 §:n säännös puolestaan on tarkoitettu hätätilanteisiin, joissa tilanne on edennyt siihen, että rikos välittömästi uhkaa.

Voimassa olevasta lainsäädännöstä puuttuu keinoja, joilla voitaisiin ennalta torjua tiettyjen, aikaisempien tai nykyisten pari- tai perhesuhteidensa perusteella väkivallalle alttiiden henkilöiden keskinäisiä väkivallantekoja ja rauhanhäirintää. Väkivallan uhkaa ja turvattomuutta voi aiheuttaa myös muun henkilön kuin pari- tai perhesuhteen osapuolen käyttäytyminen. Yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa esiintyy runsaasti työttömyyttä ja siitä sekä muista syistä johtuvaa epäonnistumisen kokemuksia ja jossa mielenterveyspalveluja annetaan myös paljon avohoitona, voi esiintyä myös sivullisiin henkilöihin kohdistuvaa katkeruudesta tai mielenterveyden häiriöistä johtuvaa jatkuvaa häirintää ja uhkailua. Edelleen on mahdollista, että väkivallalla uhkaa tai rauhaa häiritsee kostoksi esimerkiksi rahalaitoksen edustajan päätökseen tai toimenpiteeseen tyytymätön henkilö. Samoin oikeudenkäynnissä kuultavaan henkilöön kuten todistajaan voi kohdistua vakavaa häirintää.

2.2. Tilastotietoja

Tilastokeskuksessa laaditun, julkaisemattoman haastattelututkimuksen mukaan vuonna 1988 Suomessa 15–74-vuotiaan väestön keskuudessa tapahtui noin 500 000 ja vuon-

na 1993 noin 533 000 väkivallantekoa tai väkivallalla uhkaamista (Suomalaisten rikoksen kohteeksi joutuminen ja rikoksen pelko; turvallisuus -93 haastattelututkimuksen tulokset). Vakavuusasteeltaan teot vaihtelivat uhkailusta ja lyönnin yrityksestä (194 547 tapausta vuonna 1993) ampumiseen tai teräaseella vahingoittamiseen (6 808 tapausta) ja väkisinmakaamiseen (859 tapausta). Tutkimuksessa todetaan, että suurin osa väkivallatapauksista ei tule poliisin tietoon eikä merkityksi rikostilastoon. Sen vuoksi haastattelututkimuksella mitattu väkivallatapausten määrä ja tekosten sisältö poikkeavat suuresti rikostilastojen perusteella syntyneestä kuvasta. Tutkimuksessa ei keskitytty toistuvaan väkivaltaan. Haastatelluilta 5 000 henkilöltä kysyttiin yksityiskohtaiset tiedot vain kolmesta viimeisestä väkivallanteosta. Siksi väkivallatapahtumien edellä mainittuja lukumääriä laskettaessa yhden henkilön osalta otettiin huomioon korkeintaan kolme väkivallatapahtumaa. Kaikkiaan 65 400 henkilöä ilmoitti joutuneensa väkivallan kohteeksi vuoden 1988 aikana useammin kuin kolmesti ja 68 300 vuonna 1993.

Tutkimuksen mukaan vuonna 1988 uhrin omassa asunnossa tapahtui 83 487 ja muussa asunnossa 26 383 väkivallantekoa. Edelleen vuonna 1993 uhrin omassa asunnossa tapahtui 76 988 ja muussa asunnossa 18 269 väkivallantekoa. Nimenomaan naiset joutuvat väkivallan uhriksi usein kotona. Tekijän ja uhrin suhdetta selvitetessä osoittautui, että vuonna 1988 väkivallan tekijänä oli oma puoliso 60 710 tapauksessa ja 31 484 tapauksessa vuonna 1993. Muu perheenjäsen oli vuonna 1988 tekijänä 6 384 tapauksessa ja 8 404 tapauksessa vuonna 1993. Joku läheinen tuttava, mukaan lukien entinen puoliso oli vuonna 1988 tekijänä 67 983 tapauksessa ja vuonna 1993 76 794 tapauksessa. Haastattelumittausten mukaan naisiin kohdistuva perheväkivalta olisi kyseisenä ajanjaksona hieman vähentynyt.

Vammaan johtaneesta väkivallasta vuonna 1993 lähes puolet (49 %) kohdistui naisiin. Perheväkivalta johti naisilla yli puolessa tapauksista (56 %) vammaan. Uhritutkimuksissa on havaittu, että väkivallan vakavuuden kasvaessa siitä ilmoitetaan herkemmin poliisille. Edelleen, mitä etäisempi ihmissuhde uhrin ja väkivallan toisen osapuolen välillä oli, sitä useammin väkivalta tuli poliisin tietoon. Kun vuonna 1993 perheväkivallatapausta oli haastattelututkimuksen mukaan

47 859, niistä poliisin tietoon tuli 5,9 prosenttia.

3. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

3.1. Ruotsi

Ruotsissa laki tapaamiskiellosta (lag om besöksförbud 1988:688) tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1988. Tapaamiskielto voidaan määrätä, jos on olemassa vaara, että kieltoon määrättävä henkilö syöllistyisi rikokseen suojattavaa henkilöä kohtaan, vainoaisi tai muuten vakavasti häiritsisi häntä. Kielto koskee vierailuja, muita yhteydenottoja ja suojeltavan henkilön seurailua. Jos pelkkä tapaamisen ja yhteydenottojen kielto osoittautuu riittämättömäksi, kielto voidaan laajentaa koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön asuin- tai työpaikan tai muun tavallisen olinpaikan läheisyydessä.

Kielto määrätään tietyksi ajaksi, enintään vuodeksi kerrallaan. Kielto voidaan uudistaa, eikä uudistamiskertoja ole rajoitettu. Kiellon määrää virallinen syyttäjä. Itsensä uhatuksi tunteva henkilö voi hakea kiellon määräämistä. Syyttäjä voi määrätä kiellon myös omasta aloitteestaan, jos siihen on syytä. Syyttäjän ratkaisuun tyytymätön voi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Kieltoa rikkova voidaan tuomita sakkoon tai enintään vuoden vankeusrangaistukseen. Enimmäisrangaistusta korotettiin vuonna 1989, jolloin kiellon rikkominen säädettiin aina virallisen syytteen alaiseksi. Rangaistusasteikkoa tiukennettiin, jotta kiellon rikkojaa vastaan voitaisiin tarvittaessa käyttää pakkokeinoja.

Vuonna 1995 Brottsförebyggande rådet teki seurantatutkimuksen, jonka mukaan lain voimassaolon alkuaikana (1.7.1988–30.9.1991) tapaamiskieltoa haettiin 984 henkilöä vastaan ja siihen määrättiin 654 henkilöä. Syyttäväviranomaisena hylkäsi siis noin kolmanneksen hakemuksista. Pääosa kieltoon määrätystä henkilöistä oli 30–50 vuotiaita miehiä ja 30 prosenttia syntymään ulkomaalaisia. Kieltoon määrättiin vain 8 naista. Laajennettuun lähestymiskieltoon, jossa henkilöä kiellettiin oleskelemasta suojattavan henkilön asuin- tai työpaikan lähellä, määrättiin 36 henkilöä. Kielloista 62 prosenttia määrättiin laissa sallitun enimmäisajan eli yhden vuoden pituisina. Kieltoon määrätystä henkilöistä 124 eli 20 pro-

senttia rikkoi sitä kerran tai useammin. Neljä viidesosaa näistä kiellon rikkojista teki samalla rikoksen kiellolla suojattavaa henkilöä vastaan. Viidesosassa rikkomistapauksista suojattava henkilö joutui kieltoon määrätyn henkilön tekemän väkivallan uhriksi. Ainoastaan 15 henkilöä tuomittiin rangaistukseen pelkästä tapaamiskiellon rikkomisesta. Tapaamiskiellon määräämiskäytännössä osoitettiin edellytetyn, että kieltoon määrättävä henkilö oli jo tehnyt suojattavaan henkilöön kohdistuvan rikoksen, vaikka lain mukaan kielto voidaan määrätä muutenkin.

Lain vaikutuksista seurantatutkimuksessa lausuttiin, että vaikei kiellon rikkomistapauksia ollutkaan tullut ilmi useammin kuin joka viidennen kiellon yhteydessä, kielto ei välttämättä ehkäise häirintää jo ennalta. Myöskään ei ole selvyyttä siitä, ovatko laki ja sen nojalla määrätty kiellot auttaneet tosiasiallisesti uhattuja henkilöitä. Usein avun tarve onkin tullut ilmi tai siihen on reagoitu vasta, kun jokin rikos on voimassa olleesta lähestymiskiellosta huolimatta jo tapahtunut.

Avioliiton purkautumistilanteissa avioeroasiaa käsittelevä tuomioistuin voi jomankumman puolison vaatimuksesta määrätä tapaamiskiellon noudatettavaksi, kunnes avioeroasia on ratkaistu lainvoimaisesti (avioliittolain 14 luvun 7 §). Kielto koskee vain tapaamisia eli se on suppeampi kuin tapaamiskiellosta annetun lain mukainen kaikkien yhteydenottojen kielto.

Ruotsin poliisi voi antaa itsensä uhatuksi tuntevan turvaksi eräänlaisen turvapakkauksen, jossa on väkivaltaisten hyökkäysten torjuntaan käytettäviä välineitä, kuten turvpuhelin, jolla apua tarvitseva saa nopeasti yhteyden viranomaisiin, puhelinvastaaja ja hälytin.

3.2. Norja

Norjassa on vuoden 1995 alusta tullut voimaan tapaamiskieltoa koskeva rikosprosessilain säännös (17 a luku, 222 a §). Norjassa syyttäväviranomaisena voi kieltää henkilöä oleskelemasta tietyssä paikassa, vainoamasta toista henkilöä, käymästä tämän luona tai muulla tavoin ottamasta yhteyttä, jos erityisten olosuhteiden vuoksi katsotaan olevan olemassa vaara, että kieltoon asetettu henkilö muutoin tekisi tähän kohdistuvan rangaistavan teon, vainoaisi tätä taikka muulla tavoin loukkaisi tämän rauhaa. Syyttäjän tulee mahdollisimman pian ja viimeistään kolman-

tena päivänä päätöksensä jälkeen saattaa asia alioikeuden käsiteltäväksi.

Tapaamiskielto voidaan määrätä sen pyynnöstä, jota kiellolla on tarkoitus suojata, tai kun yleiset syyt sitä vaativat. Tapaamiskielltoa koskevan asian voi saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi paitsi se, jolle kielto on määrätty, myös se, jota kiellolla on tarkoitus suojata.

Kieltoa ei saa määrätä, jos se merkitsisi suhteetonta puuttumista tilanteeseen. Kieltoa ei myöskään saa määrätä laajempaan kuin olosuhteisiin nähden on välttämätöntä.

Kielto määrätään tietyksi ajaksi, enintään vuodeksi kerrallaan. Kiellon rikkomisesta voidaan tuomita enintään kuusi kuukautta vankeutta. Kieltoa toistuvasti rikkova voidaan kuitenkin tuomita enintään vuodeksi vankeuteen.

Norjassa voidaan rikoslain 53 §:n mukaan asettaa rikosentekijän oleskelupaikkaa ja henkilökohtaisia kontakteja koskevia ehtoja myös ehdollisen rangaistuksen tuomitsemisen ja syyttämättä jättämisen yhteydessä.

3.3. Tanska

Tanskassa poliisiviranomainen voi ahdistelutapauksissa antaa virallisen varoituksen. Sitä, joka vastoin poliisin antamaa virallista varoitusta loukkaa toisen henkilön rauhaa henkilökohtaisin tai kirjallisin häiritsevin yhteydenotoin tai muulla vastaavalla tavalla, rangaistaan sakolla tai lyhytaikaisella vankeusrangaistuksella (*arest*). Raskauttavien seikkojen vallitessa teosta voidaan tuomita vankeutta enintään kuusi kuukautta. Varoitus on voimassa viiden vuoden ajan. Tämänkin jälkeen voidaan tarvittaessa asettaa uusi määräaika.

Poliisi on asiassa toimivaltainen vain uhatun henkilön pyynnöstä. Määräyksen antamisen aineellisia edellytyksiä ei ole säännelty laissa, vaan ne ovat harkinnanvaraisia. Yleensä edellytetään, että häirintä on ollut toistuvaa ja jatkuvaa ja jatkuisi todennäköisesti edelleen, ellei tilanteeseen puututa. Kuitenkaan ei ole välttämätöntä, että loukkaukset olisi ilmoitettu poliisille tai että niistä olisi toimitettu esitutkinta. Mietinnön n:o 1102:1987 mukaan varoitus voitaisiin antaa, vaikka häirintä ei olisikaan toistunut, jos uhri on joutunut vakavan väkivaltarikoksen kohteeksi (Betaenkning om den forurettedes stilling i voldtaegts- og voldssager).

Ennen varoituspyynnön ratkaisemista kuul-

laan sitä, jolle varoitus annettaisiin. Tehdyn tutkimuksen mukaan esimerkiksi vuosina 1984 ja 1985 poliisille esitettiin kaikkiaan 3 349 varoituspyyntöä, joista vain 657 johti varoituksen antamiseen. Samana aikana tehtiin poliisille 500 ilmoitusta rikoslain 265 §:n rikkomisesta, eli häirinnästä, joka oli jatkunut varoituksesta huolimatta. Toisaalta kyseisen mietinnön mukaan joissakin tapauksissa varoitus tehoaa erinomaisesti eli häirintä lakkaa täysin.

Varoituksen antamisesta päättää suojattavan henkilön asuinpaikan poliisi. Varoituksesta tehdään erillinen pöytäkirja, joka annetaan tiedoksi varoituksen saajalle. Samalla hänelle ilmoitetaan varoituksen rikkomisesta aiheutuvat rikosoikeudelliset seuraamukset. Varoitus merkitään rikosrekisteriin. Päätöksestä voi valittaa oikeusministeriöön. Valitus ei kuitenkaan lykkää varoituksen voimaantuloa. Tuomioistuimen ratkaistavaksi varoituksen antamisen laillisuus voidaan saattaa, jos varoituksen saanut henkilöä vastaan nostetaan syyte häirinnästä, joka on jatkunut varoituksesta huolimatta. Syyte voidaan nostaa vain asianomistajan pyynnöstä.

Varoitus raukeaa, jos asianomistaja sitä pyytää. Se voi myös raueta, jos olosuhteet muuttuvat siten, että osapuolet vapaaehtoisesti ryhtyvät kanssakäymiseen keskenään.

3.4. Iso-Britannia

Alioikeus (*County Court*) voi Domestic Violence and Matrimonial Proceedings Actin (1976) nojalla puolison tai asuinkumppanin hakemuksesta kieltää parisuhteen toista osapuolta ahdistelemasta hakijaa tai hakijan kanssa asuvaa lasta. Alioikeuden päätöksellä puolisoa tai asuinkumppania voidaan kieltää tulemasta asuntoon tai tietylle alueelle, jolla asunto sijaitsee. Kieltoon voidaan liittää poliisin pidätysoikeus. Pidätysoikeuden edellytyksenä on, että ahdistelija on tuottanut fyysistä vahinkoa hakijalle tai lapselle ja tulee todennäköisesti menettelemään tällä tavoin uudelleen. Poliisi voi pidättää ahdistelijan, jos on olemassa todennäköisiä syitä epäillä, että tämä tulee toimimaan vastoin asetettua kieltoa. Todennäköisenä syynä voi olla ahdistelijan käyttämä väkivalta tai tunkeutuminen tiettyyn rakennukseen tai tietylle alueelle. Mikäli henkilö on pidätetty kyseisellä perusteella, poliisin on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi vuorokauden kuluessa pidätyksestä. Tänä aikana pidätettyä

ei saa päästää vapaaksi ilman tuomioistuimen määräystä.

Britanniassa on lainattu hälyttämiä perheväkivaltatapauksen varalle naisille, joihin kohdistuva väkivallan uhka on erityisen suuri, esimerkiksi heti pahoinpitelyn tai eron jälkeen. Hälytintä lainattaessa ei kuitenkaan edellytetä, että nainen on jo joutunut pahoinpitelyn uhriksi. Hälytin lainataan korkeintaan 30 päiväksi, ja sinä aikana nainen on poliisin erityissuojeluksessa. Kyseisenä aikana naista varten laaditaan yhteiskunnan avustuksella erityinen turvallisuussuunnitelma. Lisäksi poliisilla on erityinen rekisteri perheväkivaltatapauksista. Hälytyksen tapahtuessa poliisi voi tarkistaa, onko samassa osoitteessa aiemmin ollut perheväkivallasta aiheutuneita hälytyksiä ja miten niissä on menetelty. Väkivallan uhrille ja tekijälle kerrotaan rekisteröinnistä.

3.5. Saksa, Itävalta ja Ranska

Saksan, Itävallan ja Ranskan lain mukaan rikoksesta tuomittavaan rangaistukseen voidaan liittää erityisiä määräyksiä, joiden tarkoituksena on estää tuomittua syyllistymästä uusiin rikoksiin ja samalla edistää hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan. Uhrin suojaaminen ei kuitenkaan ole määräysten ensisijainen tavoite. Näin ollen varsinaista lähestymiskieltoa koskevista säännöksistä, siinä mielessä kuin käsite ymmärretään Pohjoismaissa ja Isossa-Britanniassa, ei ole kyse.

Saksassa on mahdollista täydentää tuomiota määräyksillä ja ohjeilla (rikosprosessilain 153 a § ja rikoslain 56 c §). Lainkohdian mukaan tuomioon voidaan ehdollisen vankeusrangaistuksen koetusajaksi liittää ohjeita, joiden tarkoituksena on estää tuomitua tekemästä uusia rikoksia. Tuomioistuim voi tehdä tämän paitsi tuomion yhteydessä, myös jälkeensä. Ohje voidaan myöhemmin poistaa tai sitä voidaan muuttaa.

Yhtenä mahdollisena ohjeena on kieltää kanssakäyminen tietyn henkilön tai tiettyyn ryhmään kuuluvien henkilöiden kanssa, jos nämä voisivat tarjota tuomitulle tilaisuuden tai yllykkeen uusien rikosten tekemiseen. Lisäksi voidaan kieltää heidän luonaan käyminen tai heidän majoittamisensa. Tuomioistuim voi kuitenkin jättää ohjeet toistaiseksi määräämättä, jos tuomittu antaa vastaavan sisältöisen lupauksen tulevasta elämäntavastaan ja on odotettavissa, että tuomittu noudattaa lupastaan.

Itävallassa voidaan rikoslain 5 luvun mukaan liittää ehdolliseen tuomioon erilaisia ehtoja, kuten kiello oleskella tiettyssä talossa tai paikassa tai seurustella tiettyjen ihmisten kanssa. Tuomioistuim voi asettaa myös muita tapaukseen soveltuvia ehtoja. Ehdot, jotka asettaisivat liian suuria rikoksentekijän yksilönvapauteen tai elämäntapaan kohdistuvia rajoituksia, ovat kuitenkin kiellettyjä. Ehdot voivat olla voimassa enintään koetusajan loppuun saakka.

Ranskan rikoslaki antaa niin ikään mahdollisuuden tuomita kiellon, jolla tuomittua kielletään tulemasta tiettyyn, tuomioissa määrättyyn paikkaan. Lisäksi kieltoon liittyy valvontatoimenpiteitä. Kohteita ja valvontatoimenpiteitä voidaan myöhemmin muuttaa, mikäli laissa tarkemmin säädetty edellytykset täyttyvät. Kiellon enimmäispituus määräytyy rikoksen vakavuuden mukaan. Kiello määrätään enintään kymmeneksi vuodeksi, jos kyseessä on vakava rikos, ja vähäisemmistä rikoksista enintään viideksi vuodeksi.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Yleistä

Ehdotetulla lainsäädännöllä pyritään kohentamaan itsensä uhatuiksi tuntevien henkilöiden, erityisesti entisen tai nykyisen puolisonsa tai asuinkumppaninsa taholta uhkaavaa väkivaltaa pelkäävien naisten sekä aikuisten lastensa kiristämien iäkkäiden vanhempien oikeusturvaa. Lainsäädännöllä parannettaisiin näin sukupuolten ja ikäryhmien tasa-arvoa. Lähestymiskiellolla voitaisiin suojata myös esimerkiksi häirinnän kohteeksi joutuvia lapsia.

Ehdotetut säännökset eivät kuitenkaan rajoittaisi lähestymiskielltoa vain toisensa en-tuudesta tuntevien henkilöiden välisiin suhteisiin, vaan kiello voitaisiin uhan ja muiden edellytysten ollessa olemassa kohdistaa esimerkiksi siihen, joka uhkaa tai häiritsee esimerkiksi rahalaitoksen edustajaa tämän päätökseen tai toimenpiteeseen tyytymättömänä. Samoin lähestymiskielltoa voitaisiin tarvittaessa käyttää suojeltaessa oikeudenkäynnissä kuultavaa henkilöä, esimerkiksi todistajaa.

Kiellon tärkein merkitys olisikin siinä, että se luo ennakkollista turvaa itsensä uhatuksi tuntevalle henkilölle, koska voimassa oleva

kielto parantaa poliisin mahdollisuuksia nykyistä nopeammin puuttua häirintätilanteisiin, jotka saattavat johtaa väkivallan käyttöön. Kiellon määrittämisen mahdollisuus ja erityisesti jo määrätty kielto vaikuttaisivat myös ennakolta siten, että häirinnästä pidättydyttäisiin. Tehokkaasti toimiva ja valvottu lähestymiskielto olisikin omiaan jossain määrin ehkäisemään väkivaltarikoksia ja rikoksia rauhaa vastaan sekä vähentämään vaaravyöhykkeessä olevien henkilöiden turvattomuuden tunnetta. Siten esitys osaltaan torjuisi rikoksen uhriksi joutumistilanteita.

4.2. Kielto ja sen määrittäminen

Kiellon sisältö

Lähestymiskieltoon määrätty ei saisi tavata eikä muutoinkaan ottaa yhteyttä henkilöön, jota kiellolla olisi tarkoitus suojata. Kiellettyä olisi myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkailu. Jos olisi perusteltu syy olettaa, että tapaamisten ja yhteydenottojen kielto ei riittäisi torjumaan rikosta tai muuta häirintää, lähestymiskielto voitaisiin määrätä laajennettuna koskemaan myös oleskelua tietyissä, lähestymiskieltopäätöksessä määritellyissä paikoissa.

Laajennetulla kiellolla torjuttaisiin häirintää, joka ilmenee esimerkiksi niin, että häiritäjä ilman hyväksyttävää syytä toistuvasti ilmaantuu suojattavan henkilön elinpiiriin, esimerkiksi näyttäytymällä asuinalueella tai odottamalla työpaikan ulkopuolella työhön tulo- tai sieltä lähtöaikoina yrittämättä kuitenkaan puhutella tai ottaa suojattavaan henkilöön muulla tavoin yhteyttä. Tällainen käyttäytyminen saattaa joissain tapauksissa perustellusti vaikuttaa uhkaavalta ja siten muodostua suojattavalle henkilölle huomattavaksi häiriöksi, jota hänen ei kohtuudella voida edellyttää sietävän. Laajennettuakaan kieltoa ei kuitenkaan tulisi määrätä tarpeettoman laajana niin, että se kohtuuttomasti rajoittaisi kieltoon määrättävän oikeuksia asioida ja oleskella julkisissa tiloissa. Kielto voitaisiin jo alun perin määrätä laajennettuna tai perusmuotoista yhteydenottojen kieltoa voitaisiin näin laajentaa sen osoittaututtua riittämättömäksi.

Kieltopäätöstä tehtäessä tulisi aina ottaa huomioon kussakin tapauksessa vallitsevat erityiset olosuhteet ja määritellä kiellon sisältö ja kesto niiden mukaan.

Yhteydenotot, joihin olisi asiallinen perus-

te ja jotka olisivat ilmeisen tarpeellisia, eivät kuitenkaan olisi kiellettyjä. Tällaisia poikkeustapauksia voisivat olla esimerkiksi omaisuuden ositustoimenpiteiden vaatimat yhteydenotot. Lähestymiskieltoon määrittämisestä koskevassa päätöksessä otettaisiin muutoinkin huomioon tapauskohtaiset olosuhteet. Henkilön, jota vastaan kieltoa haetaan, oikeuksia ja toimintamahdollisuuksia ei kiellolla tule rajoittaa enempää kuin kiellon tavoitteiden eli suojattavaan henkilöön kohdistuvan rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi on välttämätöntä. Lähestymiskieltoa koskevassa päätöksessä tulisi mahdollisuuksien mukaan ennakoita tarpeelliset yhteydenotot ja määrätä ne uhan vähentämiseksi järjestettäväksi esimerkiksi lakimiehen tai sosiaaliviranomaisen välityksellä tai sivullisten läsnä ollessa.

Lähestymiskielto merkitsisi siihen määrättylle henkilölle kieltoa ottaa yhteyttä kiellon suojaamaan henkilöön. Päinvastaista yhteydenottoa kielto ei estäisi. Koska kiellon suojaama henkilö lähtökohtaisesti haluaa välttää uhkaavaksi tai häiritseväksi kokemansa henkilön kohtaamista, ei ole tarpeen säätää kieltoa molemminpuolisesti velvoittavaksi. Jos kuitenkin on tarvetta molemminpuoliseen lähestymiskieltoon, sitä on pyydetävä kummankin osapuolen suojaksi toista vastaan.

Määrittämisen edellytykset

Lähestymiskielto voitaisiin määrätä, jos olisi olemassa vaara, että henkilö, jota vastaan kieltoa haetaan, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, rauhaan tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tai vakavasti häiritsemään tätä. Vaaran olemassaolo tulisi aina arvioida tapauskohtaisesti ja objektiivisesti. Kieltoa määrättäessä ei kuitenkaan edellytettäisi, että henkilö, jota vastaan kieltoa haetaan, olisi jo tehnyt itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön kohdistuvan rikoksen. Vaaran olemassaoloa arvioitaessa tulisikin erityisesti kiinnittää huomiota asianosaisten henkilöiden olosuhteisiin, häirinnän tai uhan laatuun ja sen toistuvuuteen sekä todennäköisyyteen, että uhka tai häirintä tulisi edelleen jatkumaan, ellei tilanteeseen puututa. Erityisen painava peruste olisi väkivalta, johon kieltoon määrättävä on syyllistynyt kiellolla suojattavaa henkilöä kohtaan. Tapauskohtaisesti voitaisiin vaaraa arvioitaessa ottaa huomioon

myös kieltoon määrättävän henkilön muu aiempi väkivaltarikollisuus, jos se olisi omiaan lisäämään suojattavaan henkilöön kohdistuvaa vaaraa.

Vaaran ei tarvitsisi myöskään olla luonteeltaan suoranaista fyysistä uhkaa. Itsensä uhatuksi tuntevan henkilön rauhan häiritseminen esimerkiksi kotipiirissä, työpaikalla tai julkisilla paikoilla tapahtuvalla uhkailulla, solvaamisella tai kiusantekotarkoituksessa tapahtuvalla aiheettomalla seurailulla voisi olla riittävä peruste lähestymiskiellon määräämiselle. Myös puhelimitse, kirjeitse tai muulla vastaavalla tavalla toteutettu häirintä voisi jatkuessaan aiheuttaa lähestymiskiellon määräämisen. Yksittäistä tekoa tai uhkausta ei yleensä voisi vielä pitää riittävänä edellytyksenä kiellon määräämiselle. Asiassa ilmenneitä olosuhteita kokonaisuutena tarkasteltaessa yksittäinenkin teko tai uhkaus voisi kuitenkin joskus olla luonteeltaan sellainen, että kiellon määrääminen olisi perusteltua, esimerkiksi toisen parisuhteen osapuolen uhatessa surmata toisen tilanteessa, jossa riitainen avio- tai avoliitto on purkautumassa tai juuri purettu.

Vaaran ilmenemisen lisäksi merkitystä olisi henkilön omalla uhkakokemuksella. Väärinkäytösten välttämiseksi vaaran tai ainakin sen jatkuessaan aiheuttaman uhan tulisi olla asiaa objektiivisesti arvioivan sivullisen havaittavissa. Merkitystä olisi näin esimerkiksi sillä, onko suojattavaksi tarkoitettu henkilö häneen kohdistuneen uhan tai häirinnän vuoksi ottanut yhteyttä poliisiin, sosiaaliviranomaisiin tai vapaaehtoisjärjestöihin. Edelleen selvityksenä uhasta voisivat olla lääkärintodistukset, kirjalliset viestit ja tekniset tallenteet sekä todistajien, esimerkiksi naapureiden tai työtovereiden kertomukset. Eri-tyisryhmien kuten pikkulasten, kehitysvammaisten tai muistinmenetystä potevien henkilöiden kokemaa uhkaa selvitetäisiin pääasiassa omaisten tai hoitohenkilöstön lausumien avulla, kun asianomainen ei kykenisi itse ilmaisemaan uhkakokemuksiaan.

Lähestymiskielto ei käytännön syistä olisi käytettävissä samassa taloudessa asuvien henkilöiden välillä. Itsensä asuinkumppaninsa uhkaamaksi tuntevan henkilön olisi ennen kiellon hakemista järjestettävä asuminen erilleen, esimerkiksi avioliittolain (234/1929) 24 §:n nojalla häätöuhkaista yhteiselämän lopettamismääräystä vaatiessa.

Koska lähestymiskiellolla rajoitettaisiin kieltoon määrättävän henkilön oikeuksia,

hänelle olisi lainkäytön yleisten periaatteiden mukaisesti varattava riittävä ja asianmukainen tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen ja sen tueksi esitettyjen seikkojen ja todisteiden johdosta. Kuitenkin äkillisissä tilanteissa, joissa suojan tarve olisi ilmeisen kiireellinen, pääsäännöstä voitaisiin poiketa ja väliaikainen lähestymiskielto määrätä, vaikka henkilölle, jota vastaan kieltoa haetaan, ei vielä olisikaan varattu tilaisuutta tulla kuulluksi. Se, että kieltoon määrättävän henkilön olinpaikka olisi tuntematon tai että hän välttelisi kuulluksi tulemistakin, ei myöskään estäisi väliaikaisen kiellon määräämistä. Turvaamistoimen luonteisena lähestymiskielto voitaisiin määrätä lyhyeksikin ajaksi ja uudistaa tarvittaessa. Tosin Ruotsissa käytännöksi on muodostunut, että lähestymiskieltoon määrätään yleensä vuodeksi kerrallaan.

Voimassaolo

Lähestymiskielto voitaisiin määrätä enintään vuodeksi. Tarvittaessa kieltoa voitaisiin jatkaa, kuitenkin enintään vuodeksi kerrallaan. Jatkaminen edellyttäisi kieltovaatimuksen esittämisen oikeutetun tahon tätä tarkoittavaa vaatimusta. Kiellon jatkamisen tarpeellisuutta harkittaisiin samoilla perusteilla kuin kieltoa määrättäessä. Mitään enimmäismäärää sille, kuinka monta kertaa kieltoa voitaisiin jatkaa, ei asetettaisi. Kiellon tarpeellisuus tulisi kuitenkin uudelleen harkittavaksi viimeistään vuoden väliajoin.

Kieltoa ei voitaisi sen suojaaman ja siihen määrätyn henkilön sopimuksella lakkauttaa. Kiellon osoittautuessa tarpeettomaksi olisi pyydettävä käräjäoikeutta se kumoamaan. Sopimusperusteinen kiellon lakkauttaminen voisi johtaa vaikeisiin soveltamisongelmiin tilanteissa, joissa jälkikäteen vain kieltoon määrätty henkilö väittää osapuolten sopineen kiellon lakkauttamisesta.

4.3. Erityiskysymyksiä

Tekninen suojaus

Itsensä uhatuksi tuntevaa henkilöä voidaan suojata myös antamalla hänen käyttöönsä välineistöä, jolla hän voi itse torjua väkivaltatekoja tai saada välittömästi yhteyden poliisiin. Ruotsissa poliisin käytettävissä on erityinen turvapaketti, jonka tarkoituksena on ennalta ehkäistä erityisesti naisiin kohdis-

tuvia hyökkäyksiä. Turvapaketti sisältää turvpuhelimien, joka on lyhytvalinnalla ohjelmoitu matkapuhelin. Puhelimella saa yhteyden hälytyskeskukseen sekä paikalliselle poliisiasemalle. Lisäksi paketti sisältää nauhoittavan puhelinvastaajan, jonka avulla saapuvia puheluita voidaan kontrolloida ennen niihin vastaamista sekä nauhoittaa. Nauhoitus toimii paitsi todisteena mahdollisissa uhkailutapauksissa, myös pelotteena. Suojattavan henkilön kiinteään puhelinliittymään voidaan liittää turvpuhelin, johon on ohjelmoitu pikavalintanumero hälytyskeskukseen yhteyttä varten. Tähän puhelimeen kuuluu myös kauko-ohjauksella toimiva hälytinnappi. Jos suojattava henkilö laukaisee hälytyksen, kaiutinpuhelin kytkeytyy toimintaan, ellei puhelimen kuuloketta nosteta. Kaiuttimen kautta hälytyskeskus voi kuunnella, mitä suojattavan henkilön asunnossa tapahtuu ja puhua hänen kanssaan. Vielä pakettiin kuuluu sumutepurkki tai äänekäs hälytin. Suojattavalle henkilölle voidaan lainata paketin sisältö kokonaisuudessaan tai osia siitä. Poliisin käsitys on, että hälyttimien antama turva on väliaikaisratkaisu. Laina-ajat vaihtelevat yleensä yhdestä kolmeen kuukauteen, mutta myös pidemmät ajat tulevat kyseeseen. Mitään enimmäisaikaa ei ole säädetty.

Suomessa ei ainakaan toistaiseksi ole olemassa vastaavanlaista järjestelmää. Sellaisen kehittämiselle ei kuitenkaan ole lainsäädännöllisiä esteitä. Itsensä uhatuksi tunteville henkilöille lainattavien varustepakettien hankkimisessa kysymys on paitsi varusteiden hankinta- ja käyttökustannuksista, myös siitä, ettei lähestymiskiellon kaltaista lainsäädäntöä ole tähän mennessä ollut voimassa. Lähestymiskiellon noudattamisen valvonnassa esimerkiksi suora yhteys poliisin hälytyskeskukseen voisi olla tarkoituksenmukainen menettely.

Asunto-olot

Jos lähestymiskieltoasian osapuolet edelleen asuvat yhdessä, kieltoa ei käytännön syistä voitaisi määrätä. Jotta kieltoa voitaisiin valvoa, jommankumman asiaan osallisista tulisi ennen kiellon määräämistä hakutua pois osapuolten yhteisestä asunnosta. Tarvittaessa käytettävissä olisivat esimerkiksi sosiaaliviranomaisten ja turvakotien palvelut.

Avioliittolain 24 §:n nojalla tuomioistuim voi puolisoitten yhteisestä tai toisen puolison

hakemuksesta päättää muun muassa siitä, että se puolisoista, joka on enemmän asunnon tarpeessa, saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin. Tuomioistuim voi velvoittaa toisen puolison hädän uhalla muuttamaan yhteisestä kodista. Hakemuksen tekeminen ei edellytä avioerohakemuksen vireilläoloa. Avioliittolain muuttamista koskevan hallituksen esityksen mukaan nämä säännökset tekevät mahdolliseksi tuomioistuimen määräyksen perustuvan yhteiselämän lopettamisen esimerkiksi tilanteissa, joissa se toisen puolison väkivaltaisen käyttäytymisen tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi on muun perheen turvallisuuden kannalta välttämätöntä (HE 62/1986 vp). Säännös ei ole kuitenkaan sovellettavissa niin sanotun avoliiton purkauksessa tai tilanteissa, jossa lähestymiskieltoasian osapuolet ovat saman perheen kahta eri sukupolvea.

Lähestymiskieltoa koskevilla säännöksillä ei puututtaisi asunnon omistus- tai vuokrasuhteita, koti-irtaimiston jakoa tai mahdollisia vahingonkorvauksia koskeviin kysymyksiin. Niitä koskevat erimielisyydet ratkaistaisiin siten edelleen tapauskohtaisesti muiden säännösten, esimerkiksi asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) perusteella.

Viranomaisyhteistyö

Poliisi ja sosiaaliviranomaiset saattavat olla virkatehtävissä tekemisissä henkilöiden kanssa, joita lähestymiskiellon määrääminen saattaisi hyödyttää. Toimenkuvansa vuoksi heillä saattaa usein olla edellytykset arvioida kiellon tarvetta ja vaikutusta kyseisten henkilöiden olosuhteisiin ja siten toimia paitsi asiantuntijan, myös eräänlaisen tukihenkilön tehtävissä silloin, kun itsensä uhatuksi tunteva henkilö ei uskalla itse hakea lähestymiskieltoa. Näitä tilanteita silmällä pitäen ehdotetaan viranomaisille toimivaltaa hakea lähestymiskiellon määräämistä.

Samat viranomaiset ovat yleensä avainasemassa kiellon valvontaa ja seuranta-aatellen. Kiellon määräämisestä päättävän tahon tulisiikin mahdollisuuksien mukaan saada heiltä päätöksenteossa tarvittavia tietoja. Vastaavasti tilanteissa, joissa suojattava henkilö on toistuvasti hyväksynyt kielletty yhteydenotot ja siten oma-aloitteisesti luopunut oikeudestaan saada suojaa lähestymiskiellon avulla, viranomaisten tulisi voida tehdä yh-

teistyötä tarpeettomaksi käyneen kiellon kuomaiseksi.

4.4. Lähestymiskieltoasian käsittely

Lähestymiskielto lainkäyttöasiana

Lähestymiskielto lainkäyttöasiana voidaan oikeudelliselta luonteeltaan rinnastaa lähinnä pakkokeinoihin, turvaamistoiimiin tai liiketoimintakieltoon. Lähestymiskieltoon päätarkoituksena on antaa suojaa mahdollisia tulevia oikeudenloukkauksia vastaan ja ennalta ehkäistä rikoksia. Riita- tai rikosasian oikeudenkäynnissä käsiteltävistä asioista lähestymiskieltoasia eroaa siinä, että riita- ja rikosasioiden käsittelyssä annetaan oikeus suojaa lähinnä takautuvasti. Lähestymiskieltoasiassa kysymys on varautumisesta tuleviin oikeudenloukkauksiin ja niiltä suojautumisesta sillä, että tiettyjä henkilöitä kielletään olemasta yhteydessä toisiinsa, toista tahtonsa mukaisesti ja toista tahtoaan vastoin.

Lähestymiskieltoasian luonteeseen kuuluu, että tarvittaessa siitä olisi päätettävä nopeasti ja joustavasti. Lähestymiskieltoa suojakseen tarvitsevan henkilön tulee voida kiireellisessä tapauksessa saada päätös pikaisesti ja verrattain yksinkertaisessa menettelyssä. Täysimittainen tuomioistuinkäsittely on tällaiseen kovin raskas väline.

Toisaalta kieltoon määrättävän henkilön oikeusturva vaatii, että kieltoon määrääminen edellyttää aina tapauskohtaista olosuhteiden selvittämistä, eikä ainakaan lopullista kieltoa pitäisi voida määrätä yksinomaan hakijan antamien tietojen perusteella. Lähestymiskieltoasiassakin näyttökysymykset voivat olla vaikeita. Tällainen olosuhteiden selvittäminen oikeudenmukaisella tavalla tapahtuu parhaiten oikeudenkäynnissä. Vaikka lähestymiskieltoalla puututaankin henkilön oikeuksiin vain vähän, on sen määräämisessä kysymys sen tyyppisestä henkilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta asiasta, jossa osallisilla tulee lähtökohtaisesti olla oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuinmenettelyn tulee taas täyttää kaikki nykyaikaiselle oikeudenkäynnille asetettavat asianmukaisuuden ja oikeudenmukaisuuden vaatimukset.

Näistä eri suuntiin vaikuttavista perusteista johtuen ehdotetaan sellaista järjestelyä, että käräjäoikeus olisi toimivaltainen viranomaisen käsittelemään lähestymiskieltoa koskevan asian. Toisaalta väliaikaisesta lähesty-

miskiellosta voisi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Päätös väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä olisi saatettava lyhyessä määräajassa käräjäoikeuden tutkittavaksi.

Väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisen edellytykset olisivat samanlaiset kuin varsinaiseen lähestymiskieltoon määräämisessä, mutta menettely pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona olisi yksinkertaisempaa ja joustavampaa kuin tuomioistuimessa. Samoin tietyissä kiireellisissä tapauksissa väliaikaisesta lähestymiskiellosta voitaisiin antaa päätös kaikkia osallisia kuulematta.

Tuomioistuimessa menettely ei huomattavasti poikkeaisi siellä rikosasioissa noudatettavista menettelytavoista. Tuomioistuimen tulisi kuitenkin huolehtia siitä, että asian tulee perusteellisesti käsitellyksi. Toissijaisesti lähestymiskieltoasiassa noudatettaisiin rikosasian menettelysääntöjä, vaikka lähestymiskieltoasia ei olisikaan luonteeltaan rikosasia.

Aloiteoikeus

Oikeus pyytää lähestymiskieltoon määräämistä olisi paitsi itsensä uhatuksi tuntevalla henkilöllä, myös syyttäjällä, poliisilla ja sosiaaliviranomaisilla. Vaikka pyynnön kiellon määräämisestä yleensä tekisikin itsensä uhatuksi tunteva henkilö, olisi tärkeää, että säännökset mahdollistaisivat myös viranomaisaloitteisen asian vireillepanon niissä tapauksissa, joissa itsensä uhatuksi tunteva henkilö ei itse uskaltaisi pyytää kiellon määräämistä.

Hakijan itsensä ohella parhaiten lähestymiskieltoon määräämistä koskevan pyynnön esittäjiksi soveltuisivat poliisi ja sosiaaliviranomaiset. Näillä viranomaisilla voi toimenkuvansa perusteella olla tietoa suojattavan henkilön tilanteesta ja lähestymiskieltoon tarpeesta siinä.

Kaikilla mainituilla viranomaisilla olisi aloiteoikeus pyytää sekä väliaikaista lähestymiskieltoa että varsinaista lähestymiskieltoa.

Käsittely tuomioistuimessa

Kuten jo edellä on todettu, lähestymiskieltoon määräävän viranomaisen tulisi riittävällä tavalla voida huolehtia paitsi asian käsittelyn nopeudesta, myös oikeusturvan toteutumisesta. Asiaa ratkaistaessa voidaan

joutua ottamaan kantaa sekä oikeudellisiin että näyttökysymyksiin. Siksi varsinaisen lähestymiskieltoon voisi määrätä vain tuomioistuin, mutta väliaikaisena siitä voisi päättää myös pidättämiseen oikeutettu viranomainen.

Lähestymiskieltoasiassa toimivaltainen olisi se tuomioistuin, jonka tuomiopiirissä kielolla suojattavaksi tarkoitettulla henkilöllä olisi kotipaikka, tai se tuomioistuin, jossa kielto tulisi pääasiassa sovellettavaksi.

Pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 9 §:n ja 2 luvun 9 §:n mukaan vangitsemista tai matkustuskieltoa koskevaa asiaa käsiteltäessä kärjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Liiketoimintakiellon määrää yleinen tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta. Liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 19 §:n mukaan kiellon määräämistä ja pidentämistä koskevan asian käsitelystä noudatetaan soveltuvin osin, mitä on voimassa rikosasian käsittelystä, kun rikoksesta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakko. Jos rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta, asia voidaan käsitellä kärjäoikeuden yhden lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. Tällöin ei kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko. Myös rangaistusvaatimuksen vastustamista koskeva asia käsitellään yhden tuomarin kokoonpanossa, koska asia voi koskea vain rikosta, jossa rangaistusasteikko on edellä kuvattu ja rangaistukseksi vaaditaan vain sakkoa.

Lähestymiskielto on verrattavissa rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin ja liiketoimintakielloon. Näin ollen se voidaan käsitellä samassa yhden lainoppineen jäsenen kokoonpanossa kärjäoikeudessa kuin nuo asiat. Kärjäoikeuslain (581/1993) 17 §:n säännöksistä seuraisi, etteivät tuomioistuinharjoittelua suorittamassa olevat notaarit voisi toimia lähestymiskieltoasioita ratkaistaessa ainoana lainoppineena jäsenenä. Hake-
musasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain (307/1986) 5 §:n 2 momentin säännös ei tulisi sovellettavaksi, koska kysymys ei ole laissa tarkoitettusta hake-
musasiasta. Tästä otettaisiin selvyyden vuoksi säännös lain 1 §:n 2 momenttiin.

Lähestymiskieltoasia voitaisiin tarvittaessa käsitellä myös rikosasian yhteydessä, jolloin tuomioistuimen kokoonpano määräytyisi syyteasian mukaan.

Lähestymiskieltoasia tulisi kärjäoikeudessa vireille kahta mahdollista reittiä: joko niin, että lähestymiskieltoon määräämistä pyydetäisiin suoraan kärjäoikeudelle tehdyllä hakemuksella, tai siten, että pidättämiseen oikeutettu virkamies toimittaisi päätöksensä väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Molemmissa tapauksissa hakijan tulisi pyytää, että tietty henkilö olisi määrättävä lähestymiskieltoon.

Pyyntö lähestymiskieltoon määräämisestä olisi vapaamuotoinen. Varsinaista haastehakemusta ei siten tarvittaisi. Pyyntöä tulisi kuitenkin ilmetä asianosaistietojen lisäksi peruste kieltoon määräämiselle. Kärjäoikeus voisi tarpeen mukaan valmistella asiaa ja esimerkiksi aktiivisen prosessin johdon keinoin selvittää hakemuksen perusteet ja mahdollinen näyttö. Jotta tuomioistuimella olisi paremmat mahdollisuudet selvittää asiaa, olisi sen mahdollista määrätä, että asiassa toimitetaan poliisitutkinta. Tämä voisi olla erityisesti tarpeen niissä tapauksissa, joissa hakija on kääntynyt suoraan tuomioistuimen puoleen ja joissa ei siksi ole toimitettu poliisitutkintaa aikaisemmin.

Jotta kontradiktorinen periaate toteutuisi, pyyntö lähestymiskieltoon määräämisestä olisi annettava tiedoksi kieltoon määrättäväksi vaaditulle ja myös sillä suojattavalle henkilölle, jollei hän toimi itse hakijana. Tiedoksiantotapoina olisivat oikeudenkäymiskaaren 11 luvun haasteen tiedoksiantomenettelyt.

Lähestymiskieltoasiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä noudatettaisiin soveltuvin osin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) säännöksiä. Kun asiaa ei tavallisesti ajaisi virallinen syyttäjä, tulisivat lähinnä noudatettavaksi ne säännökset, jotka koskevat asianomistajan yksin ajamaa syytettä. Asia voitaisiin myös ratkaista lähestymiskieltoon vaaditun henkilön poissalosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa ei olisi tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen.

Viranomaisilla joilla on aloiteoikeus lähestymiskieltoon määräämisessä, olisi oikeus olla läsnä asian tuomioistuin-
käsitelystä ja käyttää siinä puhevaltaa silloinkin, kun he eivät ole asian vireillepanijoita. Näille tahoille olisi siis tarpeen mukaan ilmoitettava käsittelystä.

Asianosaiset vastaisivat pääsääntöisesti itse heille asian käsittelystä aiheutuvista kustan-

nuksista. Painavista syistä tästä voitaisiin poiketa. Asiaan osallisilla olisi oikeus käyttää avustajaa ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa (87/1973) säädettyjen edellytysten täyttyessä heillä olisi oikeus myös maksuttomaan oikeudenkäyntiin. Samoilla edellytyksillä heillä olisi oikeus yleiseen oikeusapuun. Käräjäoikeuden kutsujen todistajinen mahdolliset todistelukset voitaisiin määrätä korvattavaksi valtion varoista.

Käsittely pidättämiseen oikeutetun viranomaisen luona

Lähestymiskiellon oikeusvaikutukset olisi- vat verrattain rajalliset. Kieltoon määrättävän henkilön elämää rajoitettaisiin vain siltä osin kuin hänen toimintansa aiheuttaisi uhkaa tai häiriötä toiselle henkilölle. Siksi tulisi olla mahdollista, että verraten yksinkertaisessa menettelyssä pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon.

Hakijan tulisi kääntyä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen puoleen ja pyytää, että tietty henkilö määrättäisiin lähestymiskielloon. Pyyntö voisi olla vapaamuotoinen. Käytännössä väliaikaisista lähestymiskielloista päättäisivät lähinnä poliisiorganisaatioon kuuluvat virkamiehet.

Jos asian kiireellisyys sen sallii tai tilanteen selvittämiseksi se olisi tarpeen, lähestymiskieltoasiassa voitaisiin toimittaa poliisitutkinta. Poliisitutkinnan suorittaminen olisi tarpeen jo sen vuoksi, että asiasta päättävällä viranomaisella olisi riittävät tiedot asiasta, jotta hän voisi asian päättää. Otaksuttavasti pyyntö lähestymiskiellon määräämisestä esitetäisiin tilanteessa, jossa on äskettäin tehty rikosilmoitus ja sen johdosta jo toimitettu esitutkinta. Tätä voitaisiin joskus hyödyntää asian käsittelyssä niin, että uusi tutkinta ei olisi tarpeen. Poliisitutkinnan toimittaminen heti olisi tarkoituksenmukaista myös sen johdosta, että tavallisesti väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisen jälkeen asian siirtyessä käräjäoikeuden käsiteltäväksi tulisi asiassa joka tapauksessa suorittaa poliisitutkinta.

Lähestymiskieltoasia olisi aina käsiteltävä kiireellisesti. Pääsääntöisesti myös pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi kuitenkin kuultava asianosaisia ja mahdollisia todistajia ennen asian ratkaisemista. Molempien osapuolten kuuleminen olisi tärkeää, jotta

asiaa ratkaistaessa voidaan ottaa huomioon tapauskohtaiset olosuhteet ja päättää niiden perusteella kiellon laajuudesta sekä mahdollisista rajoituksista ja poikkeuksista. Oikeus tulla kuulluksi on tärkeä oikeusturvaa. Kuulemiseen ei pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tarvitsisi välttämättä ryhtyä, jos pyyntö lähestymiskiellon määräämisestä olisi ilmeisen perusteeton tai asia olisi ratkaistava viipymättä. Asia olisi ratkaistava viipymättä silloin, kun lähestymiskiellon tarve on ilmeinen, kuuleminen viivästyttäisi asian ratkaisua ja samalla asettaisi suojattavan henkilön tarpeettomasti alttiiksi vaaralle. Väitön kontradiktorisuus eli asiaan osallisten oikeus esittää asian selvittämistarkoituksessa kysymyksiä toisilleen ja kuulustuttaa todistajia toteutetaan silloin saattamalla asia tuomioistuimen tutkittavaksi.

Menettelyä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona eivät koskisi säännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta.

Myös pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi lähestymiskieltoasiasta kirjallisen päätöksen, joka annettaisiin tiedoksi asianosaisille. Määrättäessä sisällöstä kielto yksilöitäisiin päätöksessä myös tarpeellisten poikkeusten osalta. Esimerkiksi lasten tapaamisoikeuden toteutuminen olisi pyrittävä tapauskohtaisesti ottamaan huomioon. Lainkäyttöraikaisuuna päätös olisi asianmukaisesti perusteltava. Päätöksessä olisi asian ratkaisun ja perustelujen lisäksi ilmoitettava paitsi asian ratkaissut viranomaisen ja päätöspäivä, myös kiellon hakija, henkilöt, jota vastaan kieltoa on pyydetty ja jota kiellolla suojattaisiin, lyhyt selostus asiasta sekä sovelletut lainkohdat.

Koska pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä olisi luonteeltaan vain väliaikainen ja toisaalta myös väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätyn oikeusturvan parantamiseksi säädettäisiin, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi viran puolesta saatettava viipymättä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua päätöksensä väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä toimivaltaisen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Asia on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viimeistään seitsemän vuorokauden kuluttua väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä.

Koska asia olisi otettava käräjäoikeudessa käsiteltäväksi viimeistään seitsemän vuorokauden kuluttua väliaikaisen lähestymiskiel-

lon määräämisestä, tarkoituksenmukaisen asian käsittelyn turvaamiseksi väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättävän viranomaisen olisi käytännössä jo etukäteen otettava yhteyttä asianomaiseen käräjäoikeuteen ja sovitettava asian käsittelypäivä ja aika. Vaikka asia olisi otettava käräjäoikeudessa käsiteltäväksi seitsemän vuorokauden kuluessa, ei tämä välttämättä tarkoittaisi sitä, että asian pääkäsittely järjestettäisiin tuona seitsemäntenä vuorokautena, vaan pääkäsittely olisi mahdollista määrätä myöhemmäksi ajankohdaksi. Päätöksessä, jolla määrätään väliaikainen lähestymiskielto, olisikin myös mainittava milloin ja missä käräjäoikeudessa asia otetaan käsiteltäväksi. Tämän maininnan tulisi ensisijassa tarkoittaa nimenomaan sitä ajankohtaa, jolloin suullinen pääkäsittely käräjäoikeudessa tapahtuu. Kuitenkin jos pääkäsittelypäivää ei saada selville väliaikaista kieltoa annettaessa, riittäisi, että päätöksessä todettaisiin, että asia otetaan käsiteltäväksi tietyssä käräjäoikeudessa seitsemän vuorokauden kuluessa, mutta pääkäsittelyn ajankohdasta käräjäoikeus ilmoittaa erikseen.

Myös väliaikainen lähestymiskielto tulisi tarkoituksensa toteuttamiseksi voimaan heti kun päätös kiellon määräämisestä tehdään. Kieltoa olisi noudatettava heti, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuim toisin määräisi. Rikkomisen rangaistavuuden edellytyksenä olisi kuitenkin, että kieltoon määrätty tahallaan rikkoo kieltoa.

4.5. Kiellon rikkomisen seuraamukset

Vaikkei samalla tehtäisi muuta rikosta, lähestymiskiellon rikkominen merkitsee kielolla suojattavalle henkilölle uhkaa ja häiriötä, joita vastaan hänelle on annettu oikeudellista suojaa. Samalla kielletty yhteydenotto osoittaa piittaamattomuutta viranomaisen määräyksestä. Kiellon rikkominen olisi rikos ja rangaistukseksi voitaisiin tuomita sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Koska enimmäisrangaistus olisi vankeutta, rangaistussäännös olisi siirrettävä rikoslain 16 lukuun, kun se on uudistettu hallituksen esityksen 6/1997 vp pohjalta.

Pakkokeinolain mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää ja vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oik-

eudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa, vaikeuttaa asian selvittämistä taikka jatkaa rikollista toimintaa. Lähestymiskiellon rikkojaa vastaan voitaisiin siten edellytysten täytyessä käyttää näitä pakkokeinoja, mikä voi olla tarpeen esimerkiksi kiellon uusien rikkomisten tai muiden rikosten estämiseksi.

Lähestymiskiellon rikkominen olisi virallisen syytteen alainen rikos. Asianomistajan syytepyyntöä ei tarvittaisi, koska kielto voitaisiin alun alkaen määrätäkin viranomaisen aloitteesta. Lisäksi rikos edellä sanotuin tavoin kohdistuu myös oikeudenhoitoon. Kielolla suojattavaa henkilöä olisi kuitenkin pidettävä rikoksen asianomistajana, koska lähestymiskiellon rikkominen merkitsee kiellettyä yhteydenottoa häneen.

Kiellon noudattamista valvoisi poliisi. Valvonnan mahdollistamiseksi perustaisiin valtakunnallinen rekisteri lähestymiskielloista.

5. Esityksen vaikutukset

5.1. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Esityksellä ei olisi suoranaisia valtion-taloudellisia vaikutuksia. Kerrallaan voimassa olevien lähestymiskiellojen määrä ei ilmeisesti muodostuisi kovin suureksi. Tosin alkuvaiheessa saattaa lähestymiskiellon määräämistä koskevia vaatimuksia esiintyä tavallista enemmän.

Lähestymiskieltoja käsitteleville viranomaisille uudistus aiheuttaisi jonkin verran lisätehtäviä, mutta niiden hoitaminen ei edellyttäisi lisävirkoja. Määrättävien kieltojen noudattaminen edellyttää toisaalta tehokasta valvontaa, ja tämä työllistäisi poliisia. Lisävirkojen tarvetta ei kuitenkaan tältäkö osin olisi, koska valvontatilanteet olisivat ilmeisesti suurelta osin samoja, joissa poliisi jo nyt hälytetään rikoksella uhatun henkilön kotiin. Kieltojen rekisteröinti voitaneen myös hoitaa jo olemassa olevin voimavaroin. Uudistus ei toteutuessaan aiheuta suoranaisia lisävelvoitteita sosiaaliviranomaisille, joten lainsäädännön heijastumat sosiaaliviranomaisten toimintaan ovat vähäiset.

Teknisen välineistön antaminen itsensä uhatuksi tuntevan henkilön käyttöön, voidaan toteuttaa poliisin omin päätöksin. Määräraharive selvitetäisiin erikseen.

Muina taloudellisina vaikutuksina voidaan mainita, että lähestymiskiellon määrääminen ja tehokas toteutuminen voisi vähentää itsen-

sä uhatuiksi kokevien henkilöiden tarvetta turvautua turvakotipalveluihin ja vastaavaan vapaaehtoisapuun.

5.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Kun lähestymiskieltoa oletettavasti käytettäisiin useimmiten naisten ja iäkkäiden ihmisten suojaamiseksi, esityksellä voitaisiin edellä jaksossa 3.1. viitatuin tavoin kohentaa sukupuolten ja ikäryhmien tasa-arvoa turvallisuuden tunteen suhteen.

6. Asian valmistelu

Asiasta on tehty eduskunnassa lakialoite (67/1995 vp), jossa ehdotettiin säädettäväksi laki tapaamiskiellostä. Siitä lakivaliokunnalle 31 päivänä toukokuuta 1996 antamassaan lausunnossa oikeusministeriö esitti valmistelewansa asiasta hallituksen esityksen. Luonnoksesta hallituksen esitykseksi pyydettiin lausunnot 26 vianomaiselta ja järjestöltä. Lausunnonantajille järjestettiin kuulemistilaisuus syyskuussa 1997.

Hallituksen esitys on viimeistelty oikeusministeriössä virkatyönä.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

7.1. Riippuvuus muista esityksistä

Koska enimmäisrangaistus lähestymiskiellon rikkomisesta olisi vankeutta, rangaistussäännös tulisi nykykäytännön mukaan lisätä rikoslakiin. Lähestymiskiellon rikominen olisi rikos viranomaisen antamaa määräystä vastaan, joten se soveltuisi hallituksen esitykseen 6/1997 vp sisältyvään rikoksia viranomaisia vastaan käsittelevään rikoslain 16 lukuun. Koska tuo hallituksen esitys on edelleen eduskunnan käsiteltävänä, tässä vaiheessa ehdotetaan, että rangaistussäännös sisältyisi nyt lakiin lähestymiskiellosta ja voitaisiin myöhemmin siirtää rikoslain 16 lukuun.

7.2. Riippuvuus kansainvälisistä sitoumuksista

Ehdotettu lainsäädäntö voisi edistää Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 8 artiklassa turvattua yksityiselämän suojaa tarjoamalla sen toteuttamiseksi sopimuksen 13 artiklan mukaisen uuden, ennakkollisen oikeussuojakeinon. Myös kansallisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen (SopS 8/1976) 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen voisi kohentua ehdotetun sääntelyn kautta.

Yhdistyneet Kansakunnat on yleiskokouksessa 20 päivänä joulukuuta 1993 hyväksynyt julistuksen naisiin kohdistuvan väkivallan poistamisesta. Julistuksessa viitataan YK:n talous- ja sosiaaliuuvoston (ECOSOC) päätöslauselmaan 1990/15. Päätöslauselman liitteessä sanotaan muun muassa, että naisiin kohdistuva väkivalta on perheessä ja yhteiskunnassa yleistä, ylittää kaikki tulo-, yhteiskunta- ja kulttuurirajat ja sen takia edellyttää kiireellisiä ja tehokkaita toimia, jotta se ilmiönä poistettaisiin. YK:n julistuksessa naisiin kohdistuvalla väkivallalla tarkoitetaan kaikkea sukupuoleen liittyvää väkivaltaa, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa fyysistä, seksuaalista tai henkistä haittaa tai kärsimystä naisille, mukaan luettuna väkivallan uhka. Julistuksen 4 artiklan mukaan valtioiden tulee kaikin keinoin ja viivytyksettä ryhtyä toimenpiteisiin naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi ja tämän vuoksi niiden tulee muun muassa kehittää kattavasti ennalta ehkäiseviä ja kaikenlaisia muita oikeudellisia, poliittisia, hallinnollisia ja siivistyksellisiä toimenpiteitä naisten suojelemiseksi kaikelta väkivallalta. Edelleen tulee varmistaa, ettei heihin kohdistunut väkivalta uusiutuisi. Lähestymiskielto voisi osaltaan auttaa julistuksessa asetettujen päämäärien saavuttamista.

Esityksen vaikutuksia oikeuteen liikkuu valtion alueella tarkastellaan jäljempänä sääntämijärjestystä koskevien yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki lähestymiskiellosta

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Lähestymiskielto.* Pykälässä määriteltäisiin lähestymiskiellon tavoite. Kiellon tarkoituksena olisi luonnollisen henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjuminen. Lähestymiskiellolla ei siten voitaisi suojata oikeushenkilöä, esimerkiksi virastoa, laitosta tai yritystä, siihen mahdollisesti kohdistuvalta vaaralta. Lähestymiskiellolla voitaisiin suojata itsensä uhatuksi tuntevaa henkilöä paitsi fyysiseltä myös henkisesti väkivallalta kuten uhkauksilta, kiusanteolta tai häirinnältä.

2 §. *Kiellon määräämisen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin lähestymiskiellon määräämisen edellytyksistä. Kielto voitaisiin *1 momentin* mukaan määrätä, jos olisi perusteltu aihe olettaa, että henkilö joutuisi henkeensä, terveyteensä, vapauteensa tai rauhaansa kohdistuvan rikoksen kohteeksi tai muuten vakavasti häirityksi. Mahdollisen rikoksen tekijän tai häiritsijän olisi oltava tiedossa, jotta kielto voitaisiin määrätä häntä vastaan. Lähtökohtana rikoksen uhan tai häirinnän olemassaoloa arvioitaessa olisi itsensä uhatuksi tuntevan henkilön arvio omasta tilanteestaan. Hänen tuntemuksensa eivät kuitenkaan yksin riittäisi kiellon määräämiseen, vaan uhka olisi esitettävän selvityksen perusteella oltava myös ulkopuolisen henkilön havaittavissa. Koska suojan tarpeessa oleva henkilö voisi olla myös lapsi, joka ei itse pysty ilmaisemaan suojan tarvettaan, voitaisiin asiaa tällaisessa tilanteessa arvioida nimenomaan objektiivisesti.

Lainkohdassa tarkoitettua muuta vakavaa häirintää kuin rikoksella uhkaamista voisi olla esimerkiksi pitkän aikaa jatkunut tai tiheästi sattunut yhteyden ottaminen vailla asiallista perustetta tai itsensä uhatuksi tuntevan henkilön seurailu. Tällainen menettely voi täyttää kotirauhan rikkomisrikoksen tunnusmerkistön, mutta se ei olisi edellytys kiellon määräämiselle. Samoin toistuva pilkallinen tai loukkaava käyttäytyminen voisi johtaa lähestymiskiellon määräämiseen, jos

käyttäytyminen on ollut itsensä uhatuksi tuntevan henkilön vakavaa häirintää siitä riippumatta, onko samalla tehty kunnianloukkausrikos.

Kiellon määräämisen edellytyksiä arvioitaessa tulisi *2 momentin* mukaan kussakin tapauksessa tarkasti selvittää ja ottaa huomioon asiaan osallisten henkilökohtaiset olosuhteet. Tällaisia olisivat paitsi itsensä uhatuksi tuntevan henkilön ja henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, väliset suhteet myös se, miten kiellon määrääminen vaikuttaisi osapuolten yhteisten lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen. Käytännön syistä lähestymiskielloa ei voitaisi määrätä samassa taloudessa edelleen asuvien henkilöiden välille. Asiaa on tarkasteltu edellä yleisperustelujen jaksossa 4.3. Asunto-olot.

Kiellon tarvetta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon rikoksen uhan tai muun häirinnän laatu ja mahdollinen toistuvuus. Erityisen painavana perusteena kiellon määräämiselle voitaisiin pitää väkivallantekoa, johon henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, olisi syylistynyt itsensä uhatuksi tuntevaa henkilöä kohtaan. Merkitystä voisi myös olla henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, tekemällä sivullisen henkeen, terveyteen, rauhaan tai vapauteen kohdistuneella rikoksella. Yksittäistä, lähinnä ajattelemattomuudesta johdunutta häiriötä tuottanutta tekoa ei sen sijaan vielä voitaisi yleensä pitää riittävänä perusteena kiellon määräämiseen. Lähestymiskielloa koskevaa pyyntöä ratkaistaessa olisi arvioitava, tulisiko henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, todennäköisesti jatkamaan häirintää tai tekemään itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön kohdistuvan rikoksen, ellei tilanteeseen puututtaisi. Jos ei enää olisi perusteltua aihetta olettaa rikoksen tapahtuvan tai häirinnän jatkuvan, kieltoa ei määrättäisi.

3 §. *Kiellon sisältö.* Pykälässä määriteltäisiin, mitä lähestymiskiellolla tarkoitetaan. Jottei asia yleisessä kielenkäytössä sekoittuisi lapsen tapaamisoikeuteen ja koska kielto käsittäisi muitakin yhteydenotto- ja lähestymistapoja kuin henkilökohtaisen tapaamisen, nimitykseksi ehdotetaan tapaamiskiellon sijasta lähestymiskielloa.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin *perusmuotoisesta lähestymiskiellosta*. Henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, ei saisi tavata itsensä uhatuksi tuntevaa henkilöä eikä ottaa

tähän yhteyttä muulla tavoin. Kiellettyjä olisivat siten myös esimerkiksi puhelimitse, kirjeitse, sähköpostin välityksellä tai muulla vastaavalla tavalla tapahtuvat yhteydenotot. Kiellettyä olisi myös itsensä uhatuksi tuntevan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen. Kiellettyä olisi siten paitsi henkilön jäljessä kulkeminen, myös kaikenlainen suojeltavan henkilön tarkkaileminen esimerkiksi videoimalla tai valokuvaamalla.

Koska lähestymiskiellolla osoitetaan, että sen suojaama henkilö ei halua olla tekemisissä kieltoon määrätyn henkilön kanssa, yhteyden ottaminen myönteisessäkin tarkoituksessa olisi kiellettyä. Näin kieltoon määrätty ei saisi esimerkiksi kutsua kiellon suojaamaa henkilöä vieraisille tai lähettää hänelle lahjoja. Jos kiellolle ei enää olisi tarvetta vaan henkilöt jälleen haluaisivat yhteyden toisiinsa, olisi ensin pyydettävä kiellon kumoamista 16 §:n mukaan.

Lähestymiskieltoon on sen määräämistä koskevassa tuomiossa tehtävä kussakin tapauksessa vallitsevista olosuhteista johtuvat 3 momentissa tarkoitetut ja muut perustellut rajoitukset ja poikkeukset. Lähestymiskiellon määräämistä koskevassa päätöksessä olisi aina kiinnitettävä erityistä huomiota kussakin yksittäisessä tapauksessa vallitseviin olosuhteisiin. Kieltoa ei tule määrätä laajempaan kuin suojattavan henkilön turvallisuuden kannalta on tarpeen. Jotta kieltoa voitaisiin tehokkaasti valvoa, päätöksessä olisi nimenomaisesti eriteltävä tarvittavat rajoitukset ja poikkeukset kieltoon. Poikkeuksia saatetaan tarvita esimerkiksi tilanteissa, jotka liittyvät omaisuuden ositustoimenpiteisiin tai lapsen tapausisoikeuteen.

Tapauskohtaisia rajoituksia ja poikkeuksia saatetaan tarvita myös tilanteissa, jossa toisen asianosaisen työ vaatii siirtymistä työkohteesta toiseen lyhyin väliajoin tai työmuutoin on luonteeltaan liikkuvaa. Edelleen tapauskohtaisia rajoituksia tai poikkeuksia saatetaan tarvita tilanteissa, joissa asianosaiset työskentelevät samassa työpaikassa tai heidän asuntonsa sijaitsevat erityisen lähellä toisiaan. Koska edes laajennettua lähestymiskieltoa koskevalla päätöksellä ei voitaisi velvoittaa ketään muuttamaan paikkakunnalta toiselle tai luopumaan työpaikastaan tai jo omistamastaan loma-asunnosta, tapauskohtaisten rajoitusten tarvetta voitaisiin joutua harkitsemaan myös silloin, kun asianosaisten vakituisena asuinympäristönä on paikkakunta, jossa peruspalvelujen tarjonta on siten

rajoittunutta, että paikkakunnalla on vain yksi kauppa, pankki, päiväkotit tai muu vastaava laitos. Lähestymiskieltopäätöksessä tulisi pyrkiä turvaamaan kummankin asianosaisen mahdollisuudet huolehtia tavanomaisista perhe- ja työelämäänsä liittyvistä velvoitteistaan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta määrätä *laajennettu lähestymiskielto*. Laajennettu lähestymiskielto voitaisiin määrätä, jos 1 momentin mukaista perusmuotoista tapaamisten ja muiden yhteydenottojen kieltoa ei pidettäisi riittävänä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi. Laajennettuun lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saisi myöskään oleskella itsensä uhatuksi tuntevan henkilön vakituisen tai loma-asunnon, työpaikan tai niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. Tällainen rinnasteinen oleskelupaikka voisi olla esimerkiksi oppilaitos. Koska suojattava henkilö saattaa tuntea itsensä erityisen uhatuksi esimerkiksi liikkueensa säännöllisesti tiettyä reittiä pienen lapsen kanssa, joissain tilanteissa saattaisi olla tarpeen kieltää henkilöä, jota vastaan kieltoa pyydetään, oleskelemasta tiettyinä aikoina lähellä sellaista päivähoitopaikkaa tai koulua, johon itsensä uhatuksi tunteva henkilö säännöllisesti vie lapsensa tai noutaa tämän sieltä. Kielletyn alueen rajat ja kiellon tarkoittamat ajat olisi pyrittävä määrittelemään mahdollisimman selkeästi, jotta kiellon valvonta olisi mahdollista. Myös kieltoon määrättävän henkilön oikeusturva edellyttää kiellon selkeää ja tarkkaa muotoilua.

Olisi yleensä kohtuutonta kieltää henkilöä, jota vastaan kieltoa pyydetään, oleskelemasta esimerkiksi kauppakeskuksessa, postissa, pankissa, ravintolassa, teatterissa, konserttialissa, urheiluhallissa tai muussa niihin rinnastettavassa julkisissa tai vapaa-ajan palveluja tarjoavassa paikassa, jossa itsensä uhatuksi tunteva henkilö tapaa asioida tai harastaa. Vaikka henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, oleskelua näissä tiloissa ei ainakaan ilman erityisen painavia perusteita voisi kieltää tai edes rajoittaa, hän ei luonnollisestikaan saisi näissä tiloissa kohdistaa itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön minikäänlaisia yhteydenottoja.

Lähestymiskielto voidaan alun perin määrätä laajennettuna tai perusmuotoista kieltoa voidaan myöhemmin laajentaa. Vastaavasti laajennettua kieltoa voidaan tarpeen mukaan supistaa. Kiellon muuttamisesta noudatetta-

vasta menettelystä säädettäisiin 16 §:ssä.

Lähestymiskielto ei 3 *momentin* mukaan koskisi yhteydenottoja, joihin on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia. Kiellon tarkoituksena ei ole estää asiallisista syistä tapahtuvaa yhteydenottoa, johon on olemassa selvä tarve. Jos esimerkiksi asiaan osallisten yhteinen lapsi joutuisi onnettomuuteen tai sairastuisi vakavasti ollessaan tapaamassa toiseen vanhempaan nähden lähestymiskieltoon määrättyä vanhempaansa, tällä olisi oltava mahdollisuus ilmoittaa asiasta suojattavalle henkilölle. Kielto ei myöskään koskisi esimerkiksi omaisuuden osustomenpiteisiin liittyviä välttämättömiä tapaamisia. Ennakoitavissa olevien välttämättömien yhteydenottojen toteuttamisesta tulisi tapauskohtaisesti määrätä jo lähestymiskieltopäätöksessä. Viime kädessä yhteydenoton asiallisuus ja tarpeellisuus voisi tulla lähestymiskielton rikkomista tarkoittavana syyt-easiana tutkittavaksi.

2 luku. Lähestymiskielton määrääminen

4 §. *Toimivaltainen viranomainen.* Lähestymiskieltoa koskevan asian ratkaisisi 1 *momentin* mukaan käräjäoikeus. Perusteita, joilla tämä viranomainen olisi toimivaltainen, on käsitelty yleisperustelujen jaksossa 4.4. Käsitelly tuomioistuimessa.

Käräjäoikeus olisi lähestymiskieltoasiassa päätösvaltainen myös yhden lainoppineen kokoonpanossa. Käräjäoikeus olisi päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Ehdotettua tuomionvoipaisuusjärjestelyä on perusteltu edellä yleisperustelujen jaksossa 4.4./ Käsitelly tuomioistuimessa. Käräjäoikeuslain 17 §:n säännöksistä seuraisi, etteivät tuomioistuinharjoittelua suorittamassa oleva notaari voisi toimia lähestymiskieltoasioita ratkaistaessa ainoana lainoppineena jäsenenä. Lähestymiskieltoasiat olisi 6 §:n 3 *momentin* mukaan käsiteltävä kiireellisinä. Jotta asian käsitelly myös tuomioistuimessa olisi mahdollisimman joustavaa, ehdotetaan, että lähestymiskieltoasia voitaisiin käräjäoikeudessa ratkaista myös yhden tuomarin kokoonpanossa.

Koska lähestymiskieltoasiat voivat olla kiireellisiä, määrättäisiin, että käräjäoikeuden istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään. Päivystysluonteisten pakkokeinoasioiden tapaan olisi lähestymis-

kieltoasiaakin tarvittaessa mahdollisuus käsitellä muunakin aikana ja mahdollisesti myös muissa tiloissa kuin tuomioistuimen varsinaisasiat.

Käräjäoikeuden alueellinen toimivalta määräytyisi 2 *momentin* mukaan. Lähestymiskielton voisi määrätä suojattavan henkilön kotipaikan tai kiellon pääasiallisen soveltamispaikkakunnan käräjäoikeus. Käytännössä nämä paikkakunnat olisivat yleensä samat. Näiden paikkakuntien käräjäoikeudella ja asian käsittelyyn mahdollisesti osallistuvilla poliisi-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaisilla on parhaat edellytykset selvittää kiellon tarvetta sillä suojattavaksi pyydetyn henkilön tilanteen kannalta. Jos henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, olisi epäiltynä rikoksesta, jolla on merkitystä lähestymiskieltoasias ratkaistaessa, kuten esimerkiksi itsensä uhatuksi tuntevan henkilön pahoinpitelystä, kiellosta voisi päättää myös tutkittavana olevassa rikosasiassa toimivaltainen käräjäoikeus. Käytännössä tämä tarkoittaisi yleensä rikoksen tekopaikkakunnan käräjäoikeutta.

Pykälän 3 *momentissa* todettaisiin, että väliaikaisesta lähestymiskiellostä säädetään 10–13 §:ssä. Koska on todennäköistä, että normaaliksi käytännöksi muodostuisi se, että lähestymiskieltoa koskevassa asiassa suojaa hakeva henkilö tavallisesti kääntyisi aluksi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen puoleen, joka määräisi lähestymiskiellostä, ja juttu vasta tämän jälkeen siirtyisi käräjäoikeuden käsiteltäväksi, olisi viittaussäännös väliaikaista lähestymiskieltoa koskevaan sääntelyyn selvyiden vuoksi tarpeellinen jo tässä toimivaltaista viranomaista koskevassa pykälässä.

5 §. *Lähestymiskieltopyyntön vireilletulo ja valmistelu käräjäoikeudessa.* Pyyntön lähestymiskielton määräämisestä voisi 1 *momentin* mukaan esittää itsensä uhatuksi tunteva henkilö itse taikka syyttäjä, poliisi- tai sosiaaliviranomainen.

Viranomaisaloitteiseen asian vireillepanoon on syytä olla mahdollisuus niissä tilanteissa, joissa lähestymiskielton määräämisen tarve on ilmeinen, mutta itsensä uhatuksi tunteva henkilö ei mahdollisten kostotoimenpiteiden pelossa tai muutoin uskalla tai esimerkiksi ikänsä tai terveydentilansa vuoksi osaa itse pyytää kiellon määräämistä. Poliisi ja sosiaaliviranomaiset ovat kotihälytysten ja asiakastapaamisten yhteydessä muutoinkin tekemisissä niiden henkilöiden kanssa, joiden suojaamiseksi lähestymiskielto voisi olla tar-

peen. Viranomaisaloite olisi 13 §:n viittaus-säännöksen perusteella mahdollinen myös haettaessa väliaikaista lähestymiskieltoa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona.

Pyyntö voitaisiin esittää käräjäoikeudellekin vapaamuotoisesti, joko kirjallisesti tai suullisesti. Mitään varsinaista haastehakemusta ei tarvittaisi. Jotta asiaa voitaisiin selvittää, jo hakemuksen kuitenkin tulisi sisältää riittävät tiedot hakijasta ja kieltoon määrättäväksi vaadittavasta henkilöstä sekä perustelut pyynnölle. Pyyntöä voitaisiin kuitenkin tarvittaessa täydentää ja käräjäoikeuden tulisiikin tarvittaessa kehottaa hakijaa täydentämään pyyntöään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta toimittaa poliisilain 37 §:ssä tarkoitettu poliisitutkinta lähestymiskieltoon tarpeen ja edellytysten selvittämiseksi. Poliisitutkinta on määritelty tarkoittavan käsitteenä muuta poliisin suorittamaa tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa, esitutkintaa. Poliisitutkinnan tarkoitus on pykälää koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan virallisen selvityksen hankkiminen ja kokoaminen muissa kuin rikosasioissa, milloin poliisi on muualla lainsäädännössä olevien säännösten perusteella siihen velvollinen (HE 57/1994 vp). Poliisitutkinta voitaisiin toimittaa esimerkiksi katoamistapauksissa, sillä niihin saattaa liittyä rikos, vaikka sitä ei lähtökohtaisesti ole syytä epäillä pelkän katoamisen perusteella. Poliisitutkinnan voisi määrätä toimitettavaksi asiaa käsittelevä käräjäoikeus. Määräys voitaisiin antaa ja ilmeisesti useimmiten annettaisiinkin käräjäoikeuden omasta aloitteesta, jos katsotaan asian käsittelyn edellyttävän lisäselvitystä. Jotta käräjäoikeus voisi tutkia pyynnön tarpeellisuuden, olisi useissa tapauksissa tutkituksenmukaista, että asian tosiasioiden selvittämiseksi olisi poliisitutkinta toimitettu. Näin erityisesti, mikäli asiaa ei ole jo käsitelty väliaikaista lähestymiskieltoa koskevana asiana, jossa jo tuolloin on toimitettu poliisitutkinta. Käräjäoikeuden määräyksestä toimitettava poliisitutkinta luettaisiin laajassa mielessä asian valmisteluun käräjäoikeudessa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että lähestymiskieltoa koskeva pyyntö on annettava tiedoksi kieltoon määrättäväksi vaaditulle ja sille, jota kiellolla on tarkoitus suojata, jollei hän ole hakija, siten kuin haasteen tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Oikeudenmu-

kaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu, että vastapuolelle tulee tieto toisen osapuolen esittämistä näkemyksistä ja että vastapuolelle tarjotaan mahdollisuus esittää oma näkemyksensä asiasta. Vastapuolen kuulemisperiaatteen mukaan lähestymiskieltoa koskeva pyyntö olisi annettava vastapuolelle tiedoksi siten kuin haasteen tiedoksiannosta säädetään. Koska lähestymiskieltoasiassa voi esiintyä viranomaisaloitteisia hakemuksia, tällaisessa tilanteessa hakemus tulee antaa tiedoksi myös sille henkilölle, jota on tarkoitus suojata. Näin molemmat osapuolet saavat tiedon hakemuksen sisällöstä perusteineen.

Tuomioistuimien huolehtisi lähestymiskieltoa koskevan pyynnön tiedoksiannosta asiaan osallisille. Tiedoksiannon yhteydessä asiaan osallista kehoitettaisiin vastaamaan lähestymiskieltopyyntöön kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa tai suoraan suullisesti istunnossa. Lähestymiskieltoasiat tulisi käsitellä kiireellisesti ja kaikki asiaa turhaan viivyttävä olisi pyrittävä karsimaan. Näin ollen suhteellisen selväpiirteisessä asiassa asiaan osalliset tulisi voida kutsua suoraan pääkäsittelyyn, jossa asia olisi pyrittävä heti ratkaisemaan. Toisaalta esimerkiksi poliisitutkinnan perusteella mutkikkaammassa asiassa saattaisi olla tarkoituksenmukaista pyytää vastapuolelta ennen pääkäsittelyä kirjallinen vastaus. Lainkohdassa säädettäisiin, että asia olisi määrättävä suoraan pääkäsittelyyn, jos kirjallisen vastauksen pyytämistä pidetään tarpeettomana. Vaikka asiaan osallisilta pyydetäisiin kirjallinen vastaus, voitaisiin heidät samassa yhteydessä kutsua myös myöhemmin joka tapauksessa pidettävään pääkäsittelyyn. Käräjäoikeus voisi 6 §:n 1 momentissa olevan viittaus-säännöksen perusteella muutenkin tarvittaessa valmistella asiaa siten kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

6 §. Pääkäsittely käräjäoikeudessa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että asian käsittelystä olisi muuten soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään. Lähestymiskieltoasiassa ei olisi kysymys rikosasiasta, mutta rikosprosessiin liittyvät periaatteet soveltaisivat siihen paremmin kuin riita-asian oikeudenkäyntiperiaatteet.

Viittauksen nojalla tulisi noudatettavaksi lähinnä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun mukainen, asianomistajan yksin ajaman rangaistusvaatimuksen käsittelyjärjestys, koska asiaa ei tuomioistuimessa

tavallisesti aja virallinen syyttäjä vaan lähestymiskieltoa hakeva asiaan osallinen.

Viittaus koskisi myös asian valmistelua ja mahdollistaisi asiassa esitettyjen vaatimusten täydennyttämisen ja muunkin valmistelun ennen joka tapauksessa toimitettavaksi tulevaa pääkäsittelyä. Suullinen ja sellaisena välitön pääkäsittely olisi välttämättömyys, kun asia koskee henkilön oikeuksista ja velvollisuuksista päättämistä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitettussa mielessä.

Edelleen viittaussäännöksen mukaan tulisivat sovellettaviksi asianosaisen, todistajan ja muun kuultavan läsnäoloa ja poissaolon seuraamuksia koskevat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun ja oikeudenkäymiskaaren 12 ja 17 luvun säännökset. Asiaan osallisten läsnäolo voisi olla tarpeen, jotta tuomioistuimella olisi mahdollisuus tehdä heille ja heillä toisilleen asiaa selvittäviä kysymyksiä sekä kuulustella todistajia. Myös asianosaisten tämä oikeus johtuu ihmisoikeussopimuksesta.

Asia ratkaistaisiin kärjäoikeudessa aina suullisessa ja välittömässä pääkäsittelyssä. Asiaan osallisten ja todistajien kuuleminen toteutettaisiin lainkäyttömenettelyn oikeusturvatakeista johtuen kärjäoikeudessa suullisesti pääkäsittelyssä. Toisaalta lähestymiskieltoa tulee voida ratkaista myös tilanteissa, jossa lähestymiskieltoon pyydetty henkilö ei saavu asian pääkäsittelyyn. Siksi 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta ratkaista asia kieltoon määrättäväksi vaaditun poissaolosta huolimatta. Edellytyksenä asian tutkimiselle kieltoon määrättäväksi vaaditun poissaolosta huolimatta olisi, että hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen.

Kieltoon määrättäväksi vaaditun poissaolo ei merkitse, että asia ratkaistaisiin automaattisesti poissaolon perusteella hänen vahingokseen. Tuomioistuimen olisi joka tapauksessa tutkittava lähestymiskiellon määräämisen edellytysten olemassaolo. Tilanne muuttaisi rikosasian tutkimista kärjäoikeudessa vastaajan poissaolosta huolimatta.

Hakijan poissaolon varalta ei tarvittaisi erityissääntelyä. Täydentävinä säännöksinä sovellettavista rikosasioiden poissaolosäännöksistä seuraisi, että hakijan jäädessä pois asian pääkäsittelystä asia jäisi sillensä.

Poliisi- syyttäjä- ja sosiaaliviranomaisella olisi oikeus olla läsnä käsittelyssä ja käyttää

puhevaltaa asian käsittelyssä silloinkin, kun asianomainen viranomainen ei itse olisi lähestymiskiellon hakijana. Tämän mahdollistamiseksi kärjäoikeuden olisi ilmoitettava ainakin syyttäjä- tai poliisiviranomaisille lähestymiskieltoa koskevan pyynnön pääkäsittelystä.

Lähestymiskieltoasiassa tuomioistuimen rooli asian selvittämisessä olisi rikosasiassa noudatettavaan menettelyyn verrattuna korostunut. Siksi 3 momentissa säädettäisiin, että lähestymiskieltoasian pääkäsittelyssä kärjäoikeuden olisi huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Kärjäoikeuden velvollisuutena siten olisi tarpeellisuudessa määrin aktiivisen prosessinjohton keinoin ja tarvittaessa myös omasta aloitteestaan selvittää asiaan liittyvää tosiseikastoa ja hankkia asiaan liittyvää selvitystä. Tuomioistuimen tulisi tarpeen vaatiessa velvoittaa asiaan osalliset tai mahdolliset todistajat saapumaan kuultaviksi istuntoon.

Kärjäoikeus olisi myös oikeutettu omaloitteisesti hankkimaan näyttöä siinä määrin kuin se katsotaan tarpeelliseksi. Näytön hankkimisen osalta tulisi sovellettavaksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:stä ilmenevät periaatteet. Asiaan osallisten olisi siten itse pääsääntöisesti huolehdittava todisteiden hankkimisesta. Tämä johtuu jo siitä, että heillä on paras tieto asiassa käytettävissä olevasta selvityksestä. Tuomioistuimen ei siten tulisi erityisesti ryhtyä selvittämään, mitä todistelua asiassa vielä olisi saatavissa. Mahdollisen todistelun tulisi siten ilmetä joko toimitetusta poliisitutkinnasta tai asiaan osallisten lausumista. Tuomioistuimen olisi huolehdittava asian tasapuolisesta ja puolueettomasta käsittelystä ja tämä merkitsisi sitä, että sekä lähestymiskieltoa vastaan että sen puolesta puhuva näyttö tulisi selville.

Tuomioistuimen tulisi myös normaaliin tapaan huolehtia todistajien kutsumisesta pääkäsittelyyn.

Lähestymiskieltoa koskeva asia olisi käsiteltävä kiireellisenä. Koska lähestymiskielolla pyritään antamaan hakijalle ennakkollista suojaa rikoksien, niiden uhkien ja vakavan häirinnän torjumiseksi, asian käsittelyn viipyminen tuomioistumessa voisi pahentaa tilannetta. Toisaalta mikäli asiassa on jo pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä määrätty väliaikainen lähestymiskielto, on kieltoon määrätyn oikeusturvan kannalta tärkeää, että asia ratkaistaan tuomioistuimessa kiireellisesti.

7 §. *Lähestymiskiellon voimassaolo.* Lähestymiskielto voitaisiin 1 momentin mukaan määrätä enintään vuodeksi kerrallaan. Kiellon lyhyintä mahdollista voimassaoloaikaa ei säädettäisi erikseen, vaan kiellon kesto jäisi tältä osin tapauskohtaisesti harkittavaksi. Kielto tulisi voimaan heti kärjäoikeuden määrätessä sen. Se olisi myös välittömästi noudatettava ja siihen saatavissa poliisin virka-apua heti ratkaisun tekemisajankohdasta lukien. Tähän on peruste siinä, että odotettaessa kiellon lainvoimaisuutta voimaantulon ehtona kiellolla suojattava henkilö voisi edelleen tuntea turvattomuutta. Ratkaisua olisi noudatettava muutoksenhausta huolimatta, ellei asiaan käsittelevä ylempi tuomioistuimien toisin määräisi.

Kun väliaikainen lähestymiskieltopäätös saatetaan tuomioistuimen tutkittavaksi, tuomioistuimien voisi ennen asian ratkaisemista määrätä, ettei kieltoa ole toistaiseksi noudatettava. Tällainen määräys annettaisiin lähinnä silloin, kun kielto vaikuttaisi määrätyn perusteettomasti. Jos tuomioistuin asiaa käsitellessään katsoisi, että kielto on määrätty tarpeettoman laajana, säännöksen nojalla voitaisiin supistaa kieltoa ennen asian muuta ratkaisemista. Tämä ilmenisi 12 §:stä.

Tarvittaessa kielto voitaisiin 2 momentin mukaan uudistaa. Uudistamiskertoja ei laissa rajoitettaisi, mutta kiellon tarpeellisuus ja sisältö tulisivat uudelleen harkittaviksi kiellon ensimmäiskesto huomioon ottaen vähintään kerran vuodessa. Kiellon uudistamista voitaisiin pyytää jo silloin, kun edellinen kielto on vielä voimassa. Näin vältettäisiin se, että suojattavan henkilön oikeussuoja jäisi puutteelliseksi kiellon päättymisen ja sen uudistamisen välisenä aikana. Kohtuullisessa ajassa ennen kiellon päättymistä esitettyä uudistamispyyntöä ei siten voisi jättää tutkimatta sillä perusteella, ettei suojattavalla henkilöllä ole oikeussuojan tarvetta. Kiellon uudistamista voisivat vaatia samat henkilöt, joilla olisi oikeus vaatia kiellon määrittämistä. Jos lähestymiskieltoon määrätty henkilö joutuisi kiellon voimassaoloaikana suorittamaan vankeusrangaistusta, kieltoa ei tulisi yksinomaan tällä perusteella pitää tarpeettomana, koska vankeusrangaistuksen suorittaminen ei sinänsä estä kieltoon määrättyä henkilöä uhkaamasta suojattavaa henkilöä tai muutoin häiritsemästä häntä esimerkiksi puhelimitse, kirjeitse tai ollessaan lomalla rangaistuslaitoksesta.

8 §. *Ratkaisun sisältö.* Lähestymis-

kieltoasiassa olisi tehtävä kirjallinen ratkaisu. Kärjäoikeuden ratkaisun nimike olisi normaaliin tapaan tuomio. Tuomiosta olisi 1 momentin mukaan ilmettävä asian ratkaissut viranomaisen ja ratkaisun antamispäivä, kiellon hakija, henkilö, jota vastaan kieltoa on pyydetty, ja henkilö, jota kiellolla suojattaisiin, lyhyt selostus asiasta, varsinkin ratkaisu asiassa perusteluineen ja sovelletut lainkohdat. Asiaa koskevasta lyhyestä selostuksesta tulisi ilmetä sekä kiellon määrittämistä koskevan pyynnön että siihen annetun vastauksen sisältö ja perustelut. Ratkaisu olisi asianmukaisesti perusteltava.

Silloin kun lähestymiskielto määrätään, ratkaisussa olisi 2 momentin mukaan yksilöitävä kiellon sisältö. Myös kiellon päättymispäivä olisi ilmoitettava ratkaisussa. Ratkaisusta olisi käytävä ilmi, onko kielto perusmuotoinen eli vain yhteydenotot kieltävä vai laajennettu niin, että oleskelu jollakin alueella joinakin aikoina olisi myös kiellettyä. Alueet ja ajanjaksot on tällöin tarkasti määriteltävä päätöksessä. Molemmissa, perusmuotoisen ja laajennetun kiellon tapauksissa päätöksessä on ilmoitettava mahdolliset asiallisia ja tarpeellisia yhteydenottoja koskevat poikkeukset kiellosta kuten lapsen tapamisoikeuden toteuttaminen tarkkoine ehtoineen.

Ratkaisussa, jolla kielto määrätään, olisi myös ilmoitettava kiellon rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta. Tällä tavoin lähestymiskiellon tehokkuutta pyrittäisiin parantamaan.

9 §. *Ilmoitukset tuomiosta.* Kärjäoikeus olisi 1 momentin mukaan velvollinen ilmoittamaan lähestymiskieltoasiassa tekemästään tuomiosta hakijalle, ja erikseen sille, jota kiellolla olisi tarkoitus suojata, jos hän ei ole hakija. Lisäksi tuomiosta olisi ilmoitettava sille, jota vastaan kieltoa oli pyydetty määrättäväksi. Jos lähestymiskiellon määrittämistä koskeva pyyntö on hylätty, tuomiosta ei kuitenkaan tarvitsisi ilmoittaa sille, jota vastaan kieltoa oli pyydetty määrättäväksi, jos hän ei ole käyttänyt asiassa puhevaltaa. Jos pyyntö kiellon määrittämisestä hylätään, tehty ratkaisu ei yleensä vaikuta tuon henkilön oikeusasemaan. Varsinkin, jos kyseinen henkilö ei ole edes käyttänyt puhevaltaa asiassa, tuomiosta ilmoittaminen voisi olla paitsi tarpeetonta, suojattavaksi pyydetyn henkilön kannalta mahdollisesti jopa haitallista. Toisaalta jos asianomainen henkilö on käyttänyt asiassa aktiivisesti puhevaltaa, tulisi myös

hylkäämisratkaisusta ilmoittaa hänelle.

Ilmoitus lähestymiskiellon määräämisestä olisi *2 momentin* mukaan annettava kieltoon määrätylle tiedoksi todisteellisesti. Käytävissä olisivat oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaiset tiedoksiantotavat, useimmiten ilmeisesti haastetiedoksianto. Luonnollista kuitenkin olisi, ettei erillistä todisteellista tiedoksiantoa tarvittaisi, jos tuomio on julistettu tai annettu hänen läsnäollessaan. Kieltoon määrätyn henkilön oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän tosiasiaa saa tiedon kiellon mukaisesta liikkumisvapautensa rajoituksesta. Lisäksi on otettava huomioon, että kiellon rikkomisen rangaistavuuden edellytyksenä on, että kieltoon määrätty tahallaan rikkoo kieltoa.

Lähestymiskiellon määräämistuomiosta tuomioistuimen olisi *3 momentin* mukaan ilmoitettava 15 §:n mukaan pidettävään rekisteriin. Rekisteristä poliisi saisi tiedon noudattavina olevista lähestymiskielloista. Ilmoituksen rekisteröinti viipymättä olisi siten tärkeää kiellon valvonnan kannalta. Ilmoituksen tulisi sisältää asiaa koskevasta tuomiosta 8 §:n 1–4 kohdassa mainitut seikat.

10 §. Asian käsitteleminen rikosasian yhteydessä. Tuomioistuimen tutkittavaksi saatettu lähestymiskieltoasia voitaisiin tarkoituksenmukaisuussyistä käsitellä myös rikosasian yhteydessä. Tuomioistuimen kokoonpano määräytyisi tällöin rikosasian mukaan. Asioiden yhdistäminen edellyttäisi ensinnäkin sitä, että tuomioistuimessa olisi viireillä kieltoon määrättäväksi pyydettyä henkilöä koskeva rikosasia, että tuomioistuin olisi alueellisesti toimivaltainen käsittelemään molemmat asiat ja lisäksi että rikosasia voi olla lähestymiskiellon kannalta merkityksellinen eli sellainen, joka voi vaikuttaa arvioon lähestymiskiellon tarpeesta ja edellytysten käsilläolosta. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi lähestymiskiellolla suojattavaksi pyydettyyn henkilöön kohdistunut pahoinpitely tai kotirauhan rikkominen.

Sen sijaan lähestymiskieltoasiasia ei voitaisi käsitellä riita- tai hakemusasian yhteydessä.

3 luku. Väliaikainen lähestymiskielto

11 §. Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Kuten yleisperusteluissa on todettu, lähestymiskieltoasiat saattavat tarvita hyvin nopeaa ja myös joustavaa käsittelyä, jotta mahdollisiin uhkaaviin tilanteisiin voidaan

heti puuttua ja ettei hakijan asema muodostu liian hankalaksi. Kynnys kääntyä suoraan tuomioistuimen puoleen saattaa olla liian korkea. Tämän vuoksi säädettäisiin väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Pykälässä todettaisiin, että lähestymiskielto voidaan määrätä väliaikaisena. Vaikka väliaikainen lähestymiskielto olisi tarkoitettu lähinnä kiireellisiä tapauksia varten, eivät väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisen edellytykset poikkeaisi 2 §:ssä olevista lähestymiskieltoon määräämisen edellytyksistä.

Päätöksen väliaikaisesta lähestymiskiellosta voisi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä tarkoitetaan pakkokeinolain 6 §:ssä lueteltuja virkamiehiä. Käytännössä päätöksentekijänä voisi tulla kysymykseen lähinnä mainitun lainkohdan 1 kohdassa tarkoitettuihin poliisiorganisaatioon kuuluvat virkamiehet ja poikkeustapauksissa myös virallinen syyttäjä.

Koska myös lähestymiskieltoasiasia tuomioistuimessa käsiteltäessä saattaa tulla esille tilanne, jossa ennen asian lopullista ratkaisua saattaa olla tarpeen määrätä asian käsittelyn ajaksi väliaikainen lähestymiskielto, on lainkohta kirjoitettu siihen muotoon, että myös pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Näin ollen myös toimivaltainen tuomioistuin voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon. Tuomioistuimen määräämän väliaikaisen lähestymiskiellon voimassaolosta päättäisi asianomainen tuomioistuin ja se voisi jatkaa enintään siihen saakka kun lopullisesta lähestymiskiellosta on päätetty lainvoimaisesti.

Ennen väliaikaista lähestymiskieltoa koskevan asian ratkaisemista tulisi kieltoon määrättäväksi vaaditulle ja sillä suojattavalle henkilölle yleensä varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tämä tapahtuisi parhaiten järjestämällä asiassa poliisitutkinta, jossa asiaan osallisia kuultaisiin. Samalla voitaisiin muutenkin selvittää asiaan liittyvää näyttöä jo tuomioistuintakin varten.

Asiaan osallisten kuuleminen ei kuitenkaan olisi kaikissa tilanteissa välttämätöntä. Asia voitaisiin ratkaista, vaikka asiaan osallista ei olisikaan kuultu, jos kiellon määräämistä koskeva pyyntö on ilmeisen perusteeton tai jos asia ei laatusa vuoksi sietäisi viivytystä. Ilmeisen perusteeton väliaikaista lähestymiskieltoa koskeva pyyntö voitaisiin siten heti hylätä kuulematta kieltoon määrättäväksi vaadittua henkilöä. Kuuleminen ei olisi

myöskään välttämätöntä esimerkiksi tilanteessa, jossa jo muuten on saatu selvyys, että itsensä uhatuksi tunteva henkilö on välittömästi alttiina jatkuvalle vaaralle, esimerkiksi häneen kohdistuvien toistuvien uhkailujen tai väkivallanteiden vuoksi eikä asia uuden vakavan uhan vuoksi siedä viivytystä. Lisäksi väliaikainen kieltä voitaisiin määrätä kuulematta henkilöä, jota vastaan kieltä pyydetäisiin, jos häntä ei tavoitettaisi tai hän välttelisi kuulemista.

12 §. Päätöksen saattaminen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Koska pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös väliaikaiseen lähestymiskielloon määräämisestä olisi luonteeltaan vain väliaikainen ja toisaalta myös väliaikaiseen lähestymiskielloon määrätyn oikeusturvan parantamiseksi säädettäisiin, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi saatettava viipymättä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua päätöksensä väliaikaiseen lähestymiskielloon määräämisestä toimivaltaisen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Asian aikaisempi käsittely pidättämiseen oikeutetun viranomaisen luona ei ole tuomioistuimen menettelyä, joten oikeussuojakeinona tarvitaan mahdollisuus ihmisoikeus-sopimuksen mukaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Kysymys ei olisi muutoksen hakemisesta vaan eräänlaisesta tuomioistuintarkontrollista pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätökseen. Tilanne muistuttaisi pakkokeinolaissa säädettyä vangitsemisasian käsittelyä. Pidätetty on päästettävä vapaaksi, ellei tuomioistuin lyhyen määräajan kuluessa määrää häntä vangittavaksi.

Kun pidättämiseen oikeutettu virkamies on tehnyt päätöksen väliaikaiseen lähestymiskielloon määräämisestä, tulisi hänen viran puolesta saattaa asia käräjäoikeuden tutkittavaksi. Päätöksen tehneen viranomaisen olisi samalla toimitettava käräjäoikeuteen asiassa tekemänsä kirjallinen päätös ja asian käsittelyaineisto. Asian käsittelyaineisto tarjottaisi ainakin hakijan pyyntöä lähestymiskiellon määräämiseksi sekä toimitetun poliisitutkinnan johdosta laadittua pöytäkirjaa. Asia on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viimeistään seitsemän vuorokauden kuluttua väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä. Se minkä käräjäoikeuden tutkittavaksi asia saatettaisiin, määräytyisi 4 §:n mukaisesti. Määräaikaisten laskemisessa noudatettaisiin säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/1930).

Koska asia olisi otettava käräjäoikeudessa

käsiteltäväksi viimeistään seitsemän vuorokauden kuluttua väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä, tarkoituksenmukaisen asian käsittelyn turvaamiseksi väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättävän viranomaisen olisi käytännössä jo etukäteen otettava yhteyttä asianomaiseen käräjäoikeuteen ja sovitettava asian käsittelypäivä ja aika. Vaikka asia olisi otettava käräjäoikeudessa käsiteltäväksi seitsemän vuorokauden kuluessa, ei tämä välttämättä tarkoittaisi sitä, että asian pääkäsittely järjestettäisiin tuona seitsemäntenä vuorokautena, vaan pääkäsittely olisi mahdollista määrätä myöhemmäksi ajankohdaksi. Myös väliaikaisesta lähestymiskiellosta tehtävän päätöksen tulisi sisältää 8 §:ssä tarkoitettut tiedot. Päätöksessä, jolla määrätään väliaikainen lähestymiskiello, on sen lisäksi mitä 8 §:ssä on säädetty mainittava milloin ja missä käräjäoikeudessa asia otetaan käsiteltäväksi. Tämän maininnan tulisi ensisijassa tarkoittaa nimenomaan sitä ajankohtaa, jolloin suullinen pääkäsittely käräjäoikeudessa tapahtuu. Kuitenkin jos pääkäsittelypäivää ei saada selville väliaikaista kieltä annettaessa, riittäisi, että päätöksessä todettaisiin, että asia otetaan käsiteltäväksi tietyssä käräjäoikeudessa seitsemän vuorokauden kuluessa, mutta pääkäsittelyn ajankohdasta käräjäoikeus ilmoittaa erikseen.

Sen viranomaisen joka on tehnyt päätöksen väliaikaisesta lähestymiskiellosta, olisi myös selostettava hakijalle päätöksensä väliaikainen luonne. Hakijan olisi edelleen pyydettävä lähestymiskiellon määräämistä käräjäoikeudelta, vaikka asia tulisikin vireille suoraan viranomaisen toimenpitein.

Vain päätös, jolla väliaikainen lähestymiskiello on määrätty, olisi viran puolesta saatettava käräjäoikeuden tutkittavaksi. Jos pidättämiseen oikeutettu virkamies hylkäisi väliaikaiseen lähestymiskielloon määräämistä koskeneen hakemuksen, voisi hakija joka tapauksessa itse tehdä uuden hakemuksen lähestymiskielloon määräämisestä käräjäoikeudelle. Samoin olosuhteiden muututtua voisi hakija myös kääntyä uudelleen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen puoleen pyytäen uudelleen väliaikaisen lähestymiskiellon määräämistä.

13 §. Täydentävät säännökset. Täydentävänä säännöksenä säädettäisiin, että väliaikaisesta lähestymiskiellosta on muuten soveltuvin osin voimassa mitä lähestymiskiellosta on säädetty. Tämä tarkoittaisi paitsi lähestymiskielloon määräämisen aineellisia edelly-

tyksiä niin myös menettelysääntöjä.

Kuten jo edellä on todettu, myös väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen edellytykset määräytyisivät 2 §:n mukaan. Samoin väliaikaisella lähestymiskiellolla voitaisiin puuttua 1 §:ssä tarkoitettuihin uhkiin. Kielton sisältö määräytyisi 3 §:n perusteella.

Menettelyssä käsiteltäessä hakemusta väliaikaiseen lähestymiskiellon määräämistä, noudatettaisiin myös soveltuvin osin 5 ja 6 §:n menettelysääntöjä. Kieltoa voisi siten pyytää itsensä uhatuksi tunteva henkilö, taikka syyttäjä-, poliisi- tai sosiaaliviranomainen. Esteellisyyssääntöjen vuoksi luonnollisesti kuitenkin sama viranomainen ei voisi toimia asiassa sekä hakijana että väliaikaisen kiellon ratkaisijana.

Myös väliaikaista lähestymiskieltoa asiaa käsiteltäessä voitaisiin toimittaa poliisilain 37 §:ssä tarkoitettu poliisitutkinta. Tarkoituksenmukaista olisikin, että yleensä asia selvitetäisiin riittävän perusteellisesti jo väliaikaista lähestymiskiellon määrättäessä. Poliisitutkinnassa kuultaisiin yleensä ainakin paitsi suojattavaa henkilöä niin myös kieltoon määrättäväksi vaadittua henkilöä. Lisäksi muu tarpeellinen selvitys hankittaisiin.

Pyynnön johdosta tulisi siis yleensä kuulla kieltoon määrättäväksi vaadittua henkilöä. Kuuleminen voisi tapahtua poliisitutkinnassa mutta poikkeuksellisesti myös muulla tavalla. Mitään lähestymiskieltopyyntöä tiedoksiantamista ei sen sijaan vaadittaisi. Väliaikaista lähestymiskiellon koskeva asia voitaisiin myös 11 §:n 2 momentissa säädetyin edellytyksin ratkaista edes varaamatta asiaan osallisille tilaisuutta tulla kuulluiksi.

Myös väliaikaista lähestymiskiellon koskeva ratkaisu tulisi olla kirjallinen ja sisältää 8 §:ssä mainitut tiedot. Samoin ilmoitukset ratkaisusta tulisi toimittaa 9 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Nimenomaan väliaikaista lähestymiskiellon koskevan pyynnön hylkäämisen kohdalla voisi olla tarkoituksenmukaista, ettei hylkäävästä päätöksestä ilmoitettaisi sille, jota vastaan kieltoa oli pyydetty määrättäväksi, ellei hän ole käyttänyt asiassa puhevaltaa.

Väliaikaisen lähestymiskiellon rikkominen olisi 17 §:n nojalla rangaistavaa. Kiellon rikkomisen rangaistavuuden edellytyksenä on, että kieltoon määrätty tahallaan rikkoo kieltoa.

Väliaikaista lähestymiskiellon ei merkittäisi 15 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin.

4 luku. Erinäiset säännökset

14 §. *Asian käsittelystä aiheutuvat kustannukset.* Asiaan osalliset vastaisivat pääsääntöisesti itse lähestymiskieltoasian käsittelystä aiheutuvista kustannuksista. Hävinneellä osapuolella ei siten tavallisesti olisi velvollisuutta korvata voittaneen osapuolen kuluja asiassa. Kysymys lähestymiskiellon määräämisestä ei varsinaisesti olisi riita- eikä rikosasia, joten niitä koskevia säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ei sovellettaisi lähestymiskieltoasian käsittelyyn.

Poikkeustapauksissa ei kuitenkaan ole kohtuullista, että asian voittanut osapuoli ei saisi korvausta oikeudenkäyntikuluistaan. Jossakin asiassa voi tulla ilmi, että lähestymiskiellon on voitu vaatia ainoastaan kiusantekomielessä. Esimerkiksi tällaisessa tapauksessa ei olisi oikein, että lähestymiskiellon vaadittu henkilö ei saisi korvausta kohtuullisista oikeudenkäyntikuluistaan. Toisaalta voi olla myös niin, että lähestymiskiellon määrättävä henkilö pyrkii pitkittämään oikeudenkäyntiä perusteettomaksi ja saa näillä toimillaan hakijan oikeudenkäyntikulujen määrän kasvamaan aiheuttomasti. Tällaisissakin tapauksissa voisi tulla harkittavaksi kysymys siitä, voidaanko pääsäännöstä poiketen hakijalle korvata hänen oikeudenkäyntikulunsa osaksi tai kokonaan.

Oikeudenkäyntikuluja koskeva säännös koskisi vain sitä tilannetta, että asian käsittely siirtyy käräjäoikeuden tutkittavaksi. Näin ollen oikeudenkäyntikuluja koskeva säännös ei tule sovellettavaksi siinä tilanteessa, että pidättämiseen oikeutetun viranomaisen luona tehty hakemus väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä on hylätty. Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä ei ole toimivaltaa määrätä oikeudenkäyntilukuista. Näissä tilanteissa osapuolet kärsisivät kulunsa vahinkonaan.

Koska asiaan osalliset voisivat poikkeustapauksessa tarvita avustajan jo asiaa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona käsiteltäessä, maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettua lakia ehdotetaan tässä yhteydessä muutettavaksi siten, että asiaan osallinen voisi saada asianomaisten edellytysten täytyessä maksuttoman oikeudenkäynnin ja myös avustajan jo asian käsittelyyn pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona. Yleisestä oikeusavusta annetun lain (104/1998) 6 §:n viittaussäännöksen nojalla asiaan osallinen voisi vastaavasti saada avustajan myös

yleisen oikeusapujärjestelmän kautta.

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/1972) 1 §:n mukaan tuomioistuimen muussa kuin riita-asiaassa antamasta määräyksestä tuomioistuimeen saapuneella todistajalla on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista kustannuksista ja taloudellisesta menetyksestä. Näin ollen myös lähestymiskieltoasiassa tuomioistumen määräyksestä todistamaan saapuneelle aiheutuvat kustannukset voitaisiin niin ikään korvata valtion varoista. Lisäksi ehdotetaan, että lähestymiskieltoasiassa annettavasta päätöksestä ei perittäisi käsittelymaksuja.

15 §. *Lähestymiskiellon rekisteröinti.* Jotta voimassa olevia lähestymiskieltoja voitaisiin tehokkaasti valvoa, pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi lähestymiskielto saadaan tallentaa poliisin henkilörekisteriin. Rekisterin osalta noudatettaisiin, mitä poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa (509/1995) on säädetty.

Kysymyksessä olisi poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu henkilörekisteri, josta säädettäisiin poliisin henkilörekistereistä annetun lain 5 §:n nojalla erikseen asetuksella. Poliisin henkilörekistereistä annettuun asetukseen (1116/1995) 2 §:ään tulisi ottaa uusi 11 kohta, jossa säädettäisiin lähestymiskieltojen rekisteristä.

Väliaikaista lähestymiskieltoa ei merkitäisi rekisteriin.

Koska rekisteritietojen poistamisesta poliisin henkilörekistereistä tulisi säätää laintasoisesti, säädettäisiin pykälän 2 momentissa, että lähestymiskieltoa koskevat tiedot on poistettava rekisteristä, kun kaksi vuotta on kulunut lähestymiskiellon voimassaolon päättymisestä.

16 §. *Lähestymiskiellon kumoaminen tai muuttaminen.* Asiaan osallisten olosuhteissa saattaa lähestymiskiellon voimassa ollessa tapahtua muutoksia, joiden perusteella lähestymiskieltoa koskeva päätös on syytä kumota tai siihen tehdä muutoksia ennen kiellon päättymistä. Lähestymiskieltoon määrätty ja suojattavaksi tarkoitettu henkilö saattavat kiellon voimassaolon aikana päätyä sellaiseen yhteisymmärrykseen, että he yhteisesti toteavat kiellon kumoamisen tai muuttamisen olevan aiheellista. Kielto voi myös osoittautua epätarkoituksenmukaisesti muo-
toilluksi.

Kiellon kumoamista tai muuttamista voisi

vaatia kieltoon määrätty tai kiellolla suojattava henkilö. Poliisi- syyttäjä- tai sosiaaliviranomaiselle ei ehdoteta tätä aloiteoikeutta, koska muuttamistarpeiden voidaan olettaa olevan lähinnä kiellon osapuolten omista käsityksistä johtuvia. Viranomaisen on voinut esittää näkökantansa jo kieltoa alunperin pyytäessään tai syyttäjän alkuperäisen ratkaisun tuomioistuimen tutkittavaksi saattaessaan.

Vaatus lähestymiskiellon kumoamisesta tai muuttamisesta tehtäisiin asian alunperin ratkaiselle kärjäoikeudelle siitä riippumatta, olisiko se enää toimivaltainen käsittelemään uuden kiellon määräämistä koskevan pyynnön. Asian aikana ratkaissut kärjäoikeus ei kuitenkaan olisi toimivaltainen silloin, kun uusi lähestymiskieltoasia on jo toisen tuomioistuimen käsiteltävänä. Vaatus kiellon kumoamisesta tai muuttamisesta tehtäisiin tällöin tuomioistuimelle, jossa asia on vireillä. Vaatus voitaisiin tehdä suullisesti tai kirjallisesti.

Asian käsitellyssä noudatettaisiin 2 momentin mukaan, mitä edellä 5 ja 6 §:ssä säädetään alkuperäisen kieltopyyntöä käsitteystä. Kumoamis- tai muutosvaatimuksenkin johdosta voitaisiin siten toimittaa viranomaisen määräyksestä poliisitutkinta. Kiellon osapuolille olisi varattava tilaisuus tulla kuulluiksi. Poliisi-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaisella olisi puhevalta asian käsittelyssä. Vajaavaltaista koskevassa asiassa kärjäoikeuden olisi ilmoitettava kiellon kumoamis- tai muuttamisvaatuksesta sosiaaliviranomaiselle. Asia olisi jälleen käsiteltävä kiireellisenä.

17 §. *Rangaistussäännös.* Lähestymiskiellon tai väliaikaisen lähestymiskiellon tahallinen rikkominen olisi rangaistavaa. Tuotuksellinen tekemuoto eli kiellon osapuolten joutuminen sattumalta tai toisiaan tunnistamatta kosketuksiin toistensa kanssa sen sijaan jäisi rankaisematta.

Rangaistuksena lähestymiskiellon tai väliaikaisen lähestymiskiellon rikkomisesta voitaisiin tuomita sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Lähestymiskiellon tai väliaikaisen lähestymiskiellon rikkominen on luonteeltaan sellainen rikos, jonka rangaistusasteikon tulisi riittävän selvästi osoittaa, kuinka moitittavana yhteiskunta pitää kiellon rikkomista. Lisäksi asteikkoa harkittaessa on otettu huomioon kokemukset, jotka vastaavankaltaisesta sääntelystä on saatu Ruotsissa. Ruotsissa tapaamiskiellosta annettua lakia muu-

tettiin vuonna 1989 (1989:1075) siten, että tapaamiskiellon rikkomisesta tuomittava enimmäisrangaistus korotettiin kuudesta kuu-kaudesta vuodeksi vankeutta. Vuonna 1995 tapaamiskiellolainsäädännöstä tehtiin seurantatutkimus (Brottsförebyggande rådet: Upp-följning av lagen om besöksförbud), jossa todettiin, että kiellon rikkomistapaukset ovat hieman vähentyneet rangaistusasteikon ko-rottamisen jälkeen. Ennen lainmuutosta kiel-toa rikkoi 21 prosenttia siihen tuomituista, kun lainmuutoksen jälkeen vastaava osuus oli 18 prosenttia. Eroa ei kuitenkaan ole pi-dettävä tilastollisesti merkittävänä. Ehdotettu asteikko mahdollistaa myös kiellon rikkomisesta epäillyn pidättämisen ja vangitsemisen niiden pakkokeinolaissa säädettyjen muiden edellytysten täytyessä.

18 §. *Voimaantulo.* Ehdotetut lait on tar-koitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

1.2. Laki hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa

1 §. *Soveltamisala.* Lain soveltamisalan rajoituksia koskevaan pykälän 2 momenttiin lisättäisiin säännös, että lakia ei sovelleta lähestymiskielloasiassa. Lähestymiskiellosta ehdotetussa laissa olisi yksityiskohtaiset säännökset myös asian käsittelystä tuomiois-tuimessa. Muutos hakemusasioita koskevaan lakiin on tarpeen lähinnä siksi, ettei lain 5 §:n 2 momentin tuomionvoipaisuussään-nöksestä johtuisi sekaannusta käsiteltäessä lähestymiskielloa koskevaa asiaa, jossa kärä-jäoikeus siis olisi päätösvaltainen yhden lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, vaikka kysymys onkin ratkaisun saattamisesta tuo-mioistuimen tutkittavaksi.

1.3. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä

1 §. Koska lähestymiskiello olisi luonteel-taan asia, johon osallisella saattaa olla tarve saada lainopillista apua, ehdotetaan, että asi-an käsittelyä varten asian osalliselle voitai-siin myöntää maksuton oikeudenkäynti ja määrätä avustaja asian käsittelyyn pidättämi-seen oikeutetun virkamiehen luona ja tuomi-oistuimessa. Pidättämiseen oikeutetun virka-miehen luona tapahtuvassa menettelyssä avustajan käyttö muistuttaisi menettelyä, kun avustaja esiintyy esitutkinnassa. Asiasta otet-

taisiin säännös 1 momentin uuteen 6 koh-taan.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luo-na tapahtuvaan käsittelyyn maksuttoman oik-eudenkäynnin myöntäisi ja mahdollisen avustajan määräisi lain 4 §:n mukaisesti kärä-jäoikeus, jossa asia voitaisiin panna vireil-le. Oikeusapujärjestelmän kautta oik-eusavun myöntäminen ja mahdollisen yk-sityisen oikeusavustajan määrääminen tapah-tuisi oikeusaputoimistossa.

1.4. Laki tuomioistuinten ja eräiden hallintoviranomaisten suoritteista perit-tävistä maksuista

6 §. *Maksuttomat suoritteet.* Pykälää muu-tettaisiin siten, että kyseisen lain mukaisia käsittelymaksuja ei perittäisi lainkaan lähes-tymiskielloa koskevassa asiassa.

7 §. *Maksuvelvollisuudesta vapaat.* Lain mukaisten maksujen suorittamisesta olisivat vapaita sosiaali- ja holhousasioita hoitavat kunnalliset viranomaiset myös lähestymis-kielloasiassa. Tarkoituksena on, että käsit-telymaksu ei estäisi varattomia henkilöitä hakeutumasta lähestymiskiellon suojan pii-riin eikä se myöskään estäisi sosiaalivi-ranomaisia hoitamasta niitä tehtäviä, joita heillä olisi lähestymiskiellosta ehdotettujen säännösten perusteella muutoin mahdollisuus hoitaa.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdol-lisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväk-sytty ja vahvistettu. Tapaamiskielloa määrät-täessä voitaisiin ottaa huomioon myös ennen lain voimaantuloa tapahtuneita tekoja ja ta-pahtumia.

3. Säättämisyjärjestys

Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljän-nen lisäpöytäkirjan 2 artiklan 1 kohdan mu-kaan jokaisella, joka on laillisesti jonkin val-tion alueella, on oikeus vapaasti liikkua tällä alueella. Oikeutta voidaan artiklan 3 kohdan mukaan rajoittaa lailla silloin, kun se on välttämätöntä esimerkiksi rikosten ehkäise-miseksi tai muiden yksilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Vastaavia määräyksiä on kansalaisoikeuksia ja poliitti-sia oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansa-kuntien yleissopimuksen 12 artiklassa. Halli-

tusmuodon 7 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Perusoikeusuudistuksen esitöiden (HE 309/1993 vp ja PeVM 25/1994 vp) mukaan lailla voidaan rajoittaa kysymyksessä olevan kaltaisia ilman lakivaraustakin voimaan saatettuja perusoikeuksia, jos rajoitus ilmaistaan tarkkarajaisesti ja täsmällisesti laissa ja sillä tavoitellaan ihmisoikeussopimuksen valossa hyväksyttäviä tarkoituspäitä kuten tässä rikosten ennalta ehkäisyä ja muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien suojaamista. Rajoituksen tulee myös olla suhteessa tavoiteltavaan tarkoitukseen. Oikeussuojakeinot rajoituksen asianmukaisuuden tutkimiseksi tulee turvata.

Lähestymiskiello rajoittaa jossakin määrin kieltoon määrättävän toiminta- ja liikkumis-

vapautta. Lakiehdotuksella kuitenkin nimenomaisesti tavoitellaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen viitatus lisäpöytäkirjan määräyksessä tarkoitettua rikosten ehkäisyä ja toisten ihmisten oikeuksien ja vapauksien suojaamista. Rajoitus olisi käytettävissä vain laissa tarkkaan säännellyissä rikoksen kohteeksi joutumisvaaran tai sitä koskevan uhan tilanteissa. Lähestymiskiello määrättäisiin tarkkarajaisesti ja vain siinä laajuudessa kuin sen tavoitteen kannalta on välttämätöntä. Päätös perustuisi tapauskohtaiseen selvitykseen. Asia olisi aina saatettava tuomioistuinten tutkittavaksi. Näillä perusteilla laki lähestymiskiellosta voitaisiin käsitellä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**lähestymiskiellosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku**Yleiset säännökset****1 §***Lähestymiskielto*

Henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskielto.

2 §*Kiellon määräämisen edellytykset*

Lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.

Kiellon määräämisen edellytyksiä arvioitaessa on otettava huomioon asiaan osallisten henkilöiden olosuhteet, rikoksen uhan tai muun häirinnän laatu, mahdollinen toistuvuus sekä todennäköisyys, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, jatkaisi häirintää tai tekisi itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön kohdistuvan rikoksen.

3 §*Kiellon sisältö*

Sen mukaan kuin asiaa koskevassa ratkaisussa tarkemmin määrätään, lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa tavata suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen

yhteyttä tai sitä yrittää (*perusmuotoinen lähestymiskielto*), ellei 3 momentista muuta johdu. Kiellettyä on myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen.

Jos on syytä olettaa, että 1 momentin mukainen lähestymiskielto ei ole riittävä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi, lähestymiskielto voidaan määrätä laajennettuna koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön vakituisen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä (*laajennettu lähestymiskielto*).

Lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joihin on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia.

2 luku**Lähestymiskiellon määrääminen****4 §***Toimivaltainen viranomainen*

Lähestymiskieltoa koskevan asian ratkaisee käräjäoikeus. Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Toimivaltainen on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jossa lähestymiskiellolla suojattavalla henkilöllä on kotipaikka tai jossa kielto pääasiassa tulisi sovellettavaksi. Jos henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, on epäiltynä rikoksesta, jolla voi olla merkitystä lähestymiskieltoasiassa ratkaistaessa, on myös rikosasiassa toimivaltainen tuomioistuinen toimivaltainen lähestymiskieltoasiassa.

Väliaikaisesta lähestymiskiellosta säädetään 11–13 §:ssä.

5 §

Lähestymiskieltopyyntöön vireilletulo ja valmistelu käräjäoikeudessa

Lähestymiskieltoon määräämistä voi pyytää itsensä uhatuksi tai häirityksi tunteva henkilö taikka syyttäjä-, poliisi- tai sosiaaliviranomainen. Pyyntö voi olla kirjallinen tai suullinen. Pyyntöä voidaan tarvittaessa täydennettää.

Lähestymiskieltoasiassa voidaan toimittaa poliisilain (493/1995) 37 §:ssä tarkoitettu poliisitutkinta, jos se edistää asian käsittelyä. Määräyksen poliisitutkinnan toimittamiseen antaa lähestymiskieltoasiata käsittelevä viranomainen.

Lähestymiskieltoa koskeva pyyntö on annettava tiedoksi kieltoon määrättäväksi vaaditulle ja sille, jota kiellolla on tarkoitus suojata, jollei hän ole hakija, siten kuin haasteen tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Samalla asiaan osallista kehoitetaan vastaamaan lähestymiskieltopyyntöön kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa tai suullisesti istunnossa. Asia on määrättävä suoraan pääkäsittelyyn, jos kirjallisen vastauksen pyytämistä pidetään tarpeettomana.

6 §

Pääkäsittely käräjäoikeudessa

Asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään.

Asia voidaan tutkia ja ratkaista kieltoon vaaditun henkilön poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Poliisi-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaisella on oikeus olla läsnä ja käyttää puhevaltaa asian käsittelyssä silloinkin, kun asianomainen viranomainen ei ole hakijana.

Käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Lähestymiskieltoa koskeva asia on käsiteltävä kiireellisenä.

7 §

Lähestymiskieltoon voimassaolo

Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään

yhdeksi vuodeksi. Kielto tulee voimaan silloin, kun käräjäoikeus tekee ratkaisun kieltoon määräämisestä. Ratkaisua on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei asiaa käsittelevä ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Kielto voidaan uudistaa. Kiellon uudistamista voidaan pyytää ennen edellisen kiellon päättymistä.

8 §

Ratkaisun sisältö

Lähestymiskieltoasiassa on tehtävä kirjallinen ratkaisu, josta on ilmeistä:

- 1) asian ratkaissut viranomainen;
- 2) ratkaisun antamispäivä;
- 3) kiellon hakija;
- 4) henkilö, jota vastaan kieltoa on pyydetty, ja henkilö, jota kiellolla suojattaisiin;
- 5) lyhyt selostus asiasta;
- 6) ratkaisu asiassa perusteluineen; ja
- 7) sovelletut lainkohdat.

Jos kielto määrätään, ratkaisussa on yksilöitävä kiellon sisältö ja mahdolliset poikkeukset sekä ilmoitettava kiellon rikkomiseen liittyvästä rangaistushuosta. Kiellon päättymispäivä on ilmoitettava ratkaisussa.

9 §

Ilmoitukset tuomiosta

Lähestymiskieltoasiassa tehdystä tuomiosta on käräjäoikeuden ilmoitettava hakijalle, sille, jota kiellolla on tarkoitus suojata, jos hän ei ole hakija, sekä sille, jota vastaan kieltoa oli pyydetty määrättäväksi. Silloin kun pyyntö lähestymiskieltoon määräämisestä on hylätty, ilmoitus sille, jota vastaan kieltoa oli pyydetty määrättäväksi, voidaan kuitenkin jättää tekemättä, jos hän ei ole käyttänyt asiassa puhevaltaa.

Ilmoitus sille, jota vastaan lähestymiskielto on määrätty, on annettava tiedoksi jotakin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaista todisteellista tiedoksiantotapaa noudattaen, jollei tuomiota ole julistettu tai annettu hänen läsnäollessaan.

Tuomiosta, jolla lähestymiskielto on määrätty, kumottu tai kieltoa muutettu, tuomioistuimen on ilmoitettava 15 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin. Ilmoituksen tulee sisältää asiaa koskevasta tuomiosta 8 §:n 1 momentin 1–4

kohdassa mainitut seikat.

10 §

Asian käsitteleminen rikosasian yhteydessä

Jos tuomioistuimessa on vireillä kieltoon määrättäväksi pyydettyä henkilöä koskeva rikosasia, jolla voi olla merkitystä lähestymiskiellosta päätettäessä, lähestymiskieltoa koskeva asia voidaan käsitellä rikosasian yhteydessä.

3 luku

Väliaikainen lähestymiskielto

11 §

Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta

Lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena. Väliaikaisesta lähestymiskiellosta voi päättää myös pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Ennen väliaikaista lähestymiskieltoa koskevan asian ratkaisemista kieltoon määrättäväksi vaaditulle ja sillä suojattavalle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista asiaan osallisia kuulematta, jos pyyntö on ilmeisen perusteeton tai jos asia ei laatussa vuoksi siedä viivytystä taikka jos kieltoon määrättäväksi vaadittua henkilöä ei tavoiteta.

12 §

Päätöksen saattaminen käräjäoikeuden käsiteltäväksi

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on saatettava viipymättä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua päätöksensä väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä toimivaltaisen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Päätöksen tehneen virkamiehen on samalla toimitettava käräjäoikeuteen päätöksensä ja asian käsittelyaineisto. Asia on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viimeistään seitsemän vuorokauden kuluttua väliaikaisen lähestymiskieltoon määräämisestä.

Päätöksessä, jolla määrätään väliaikainen lähestymiskielto, on sen lisäksi mitä 8 §:ssä säädetään mainittava milloin ja missä käräjäoikeudessa asia otetaan käsiteltäväksi. Väliaikaista lähestymiskieltoa on noudatettava

heti, jollei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

13 §

Täydentävät säännökset

Väliaikaisesta lähestymiskiellosta on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä lähestymiskiellosta säädetään.

4 luku

Erinäiset säännökset

14 §

Asian käsittelystä aiheutuvat kustannukset

Asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista. Milloin siihen on painavia syitä, voidaan asiaan osallinen kuitenkin tuomioistuimessa velvoittaa suorittamaan vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan.

15 §

Lähestymiskieltoon rekisteröinti

Poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi lähestymiskielto saadaan tallentaa poliisin henkilörekisteriin. Väliaikaista lähestymiskieltoa ei merkitä rekisteriin.

Lähestymiskieltoa koskevat tiedot on poistettava rekisteristä, kun kaksi vuotta on kulunut lähestymiskieltoon voimassaolon päättymisestä.

16 §

Lähestymiskieltoon kumoaminen tai muuttaminen

Lähestymiskielto voidaan siihen määrätyn tai kiellolla suojattavan henkilön vaatimuksesta kumota tai kiellon sisältöä muuttaa, jos se on perusteltua asiaan osallisten muuttuneiden olosuhteiden tai muun erityisen syyn takia. Vaatimus tehdään asian ratkaiselle käräjäoikeudelle, tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa kuitenkin asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle. Vaatimus voidaan tehdä suullisesti tai kirjallisesti. Vaatimuksen kä-

sittelyssä on noudatettava, mitä 5 ja 6 §:ssä säädetään.

17 §

Rangaistussäännös

Jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty tahallaan rikkoo

kieltoa, hänet on tuomittava *lähestymiskiel-*
lon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen
enintään yhdeksi vuodeksi.

18 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

2.

Laki

hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa 30 päivänä huhtikuuta 1986
annetun lain (307/1986) 1 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1028/1993, seuraavas-
ti

1 §

Tätä lakia ei sovelleta rikosasioihin, lain-
huudatus- ja kiinnitysasioihin, isyyden tun-
nustamisen hyväksymistä koskeviin asioihin,
maksutonta oikeudenkäyntiä koskeviin asioi-
hin, merilain (674/1994) mukaan

käsiteltäviin asioihin eikä lähestymiskieltoa
koskeviin asioihin. Konkurssiasioihin tätä
lakia sovelletaan siltä osin kuin niin erikseen
säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

3.

Laki**maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 105/1998, seuraavasti

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomiioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuuteensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain mukaisessa valitusasiassa;

2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;

3) vesioikeudessa tai vesiyltio-oikeudessa taikka maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;

4) läänioikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;

5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyn määräajan palauttamista 1–4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa; tai

6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa.

—————
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

4.

Laki

tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 21 kohta ja 7 §:n 1 momentin 4 kohta, sellaisena kuin niistä on 6 §:n 1 momentin 21 kohta laissa 1651/1995, sekä

lisätään 6 §:n 1 momenttiin uusi 22 kohta seuraavasti:

6 §*Maksuttomat suoritteet*

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

-
- 21) 10 §:n mukaisessa muutoksenhakuasiassa; eikä
 22) lähestymiskiellosta annetun lain (/) mukaisessa asiassa.

7 §*Maksuvelvollisuudesta vapaat*

Tämän lain mukaisten maksujen suorittamisesta ovat vapaat:

-
- 4) sosiaali- ja holhousasioita hoitavat kunnalliset viranomaiset asioissa, jotka koskevat sosiaali- tai holhoustointia tai lähestymiskieltoa;
-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 19 .

Helsingissä 30 päivänä huhtikuuta 1998

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Jussi Järventaus*

2.

Laki

hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa 30 päivänä huhtikuuta 1986 annetun lain (307/1986) 1 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1028/1993, seuraavasti

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Tätä lakia ei kuitenkaan sovelleta rikosasioihin, lainhuudatus- ja kiinnitysasioihin, isyyden tunnustamisen hyväksymistä koskeviin asioihin, maksutonta oikeudenkäyntiä koskeviin asioihin *eikä* merilain (167/39) mukaan käsiteltäviin asioihin. Konkurssiasioihin tätä lakia sovelletaan siltä osin kuin niin erikseen säädetään.

1 §

Tätä lakia ei sovelleta rikosasioihin, lainhuudatus- ja kiinnitysasioihin, isyyden tunnustamisen hyväksymistä koskeviin asioihin, maksutonta oikeudenkäyntiä koskeviin asioihin, merilain (674/1994) mukaan käsiteltäviin asioihin eikä *lähestymiskieltoa koskeviin* asioihin. Konkurssiasioihin tätä lakia sovelletaan siltä osin kuin niin erikseen säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä*
kuuta 19 . _____

3.

Laki

maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 105/1998, seuraavasti

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomiioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

- 1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain mukaisessa valitusasiassa;
- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) vesioikeudessa tai vesiyläoikeudessa taikka maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 4) lääninoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa; tai
- 5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyn määräajan palauttamista 1–4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa.

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomiioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

- 1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain mukaisessa valitusasiassa;
- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) vesioikeudessa tai vesiyläoikeudessa taikka maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 4) lääninoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyn määräajan palauttamista 1–4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa; tai
- 6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 . _____

4.

Laki

tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 21 kohta ja 7 §:n 1 momentin 4 kohta, sellaisena kuin niistä on 6 §:n 1 momentin 21 kohta laissa 1651/1995, sekä

lisätään 6 §:n 1 momenttiin uusi 22 kohta seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

6 §

6 §

*Maksuttomat suoritteet**Maksuttomat suoritteet*

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

21) 10 §:n mukaisessa muutoksenhakuasiassa.

21) 10 §:n mukaisessa muutoksenhakuasiassa; *eikä*

22) lähestymiskiellosta annetun lain (/) mukaisessa asiassa.

7 §

7 §

*Maksuvelvollisuudesta vapaat**Maksuvelvollisuudesta vapaat*

Tämän lain mukaisten maksujen suorittamisesta ovat vapaat:

Tämän lain mukaisten maksujen suorittamisesta ovat vapaat:

4) sosiaali- ja holhousasioita hoitavat kunnalliset viranomaiset asioissa, jotka koskevat sosiaali- tai holhoustointia;

4) sosiaali- ja holhousasioita hoitavat kunnalliset viranomaiset asioissa, jotka koskevat sosiaali- tai holhoustointia *tai lähestymiskielloa*;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

